

ЛВ

Лісовий Вісник

№11-12 (61-62) 2016

З Новим роком!

ТОВ «ОДЕК» Україна – сучасне, оснащене високотехнологічним обладнанням підприємство із випуску водостійкої екологічно безпечної березової/вільхової фанери, у т. ч. – ламінованої, розмірами (1250x2500 мм, 1220x2440 мм). Система менеджменту якості сертифікована на відповідність вимогам міжнародного стандарту ISO 90012008, сертифікована і відповідає вимогам стандартів: EN 13986:2002; FSC, CARB, вітчизняним стандартам (УкрСЕПРО). ТОВ «ОДЕК» Україна зацікавлене у розширенні ринків збуту своєї продукції.

Заснована у 1961 році, і сьогодні займає позиції лідера на європейському ринку дерев'яної тари

www.bassum.com

Екологія в побуті

www.kronospan.com.ua
kronospan

K005 SU. PW
Дуб Урбан Ойстер

Всеукраїнський журнал

Головний редактор:
ЧУРИЛО Оксана Андріївна
e-mail: lv.oksana0007@gmail.com
моб. тел.: 067 3326460

Юридична адреса: пр-т Волі, 30, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43000
E-mail: lis.gurnal@gmail.com
Веб-сайт: www.lisvisnyk.com.ua
Тел/факс редакції: 0332 74 00 23

Усі права захищені ©ТзОВ «Лісовий вісник»
Свідоцтво Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого ЗМІ КВ №18041-6891Р від 16.08.2011 р.

Передрук та інше використання стилю, дизайну, фото та змісту без дозволу редакції та посилання на «ЛВ» не допускається. Редакція не несе відповідальності за достовірність даних, наданих респондентами, та зміст рекламних матеріалів. Редакція не завжди поділяє погляди авторів публікацій. Надіслані на адресу редакції фото та рукописи не повертаються. Редколегія: Колісник Б.І., Туниця Ю.Ю.

Відділ реклами: моб. тел.: 0933911200, 0332 740023
Бухгалтер: Світлана Романуха, тел: 066 0889493
Керівник відділу верстки та дизайну: Микола Волошин
Керівник відділу фотографії: Олександр Дурманенко
Фото на 1-й стор.: автор – Олександр Дурманенко
Віддруковано у ТзОВ «Друкмаркет» Луцьк, 2016

Журнал можна передплатити у відділеннях Укрпошти або придбати та замовити у редакції «ЛВ».

Передплатний індекс: 89631

Зміст

- 4** Володимир Бондар:
«Ми повинні випрацювати
стратегічну політику ставлення
держави до лісової галузі»
- 8** Природа не має поганой погоди,
а ліс – малоцінної деревини...
- 10** Екзотичний бонсай у Костополі
- 12** Зимовими стежками
- 15** Майже 4 десятки літ
разом із лісом
- 16** КАЛЕНДАР 2017
- 18** Серед риб і коралів
-
- 20** Ворохта. Мисливство
та рибальство
кін. XIX – поч. XX ст
- 22** Там, де народилася
і вмерла корида, або...
Таємниці Іспанії
- 25** Корисне і небезпечно
- 26** Святкове меню
- 27** «Молитва» хижака
- 28** Гороскоп.
2017 – рік Червоного Півня
- 30** Із листопада – у зимову казку
- 31** Притча про сонячне дерево
- 32** Посміхнись

*Свято наступає і Вас «АВ» вітає!
Хай в році новім, при святім Різдві,
Збуваються всі мрії: і давні, і нові.*

*Як тим Пастирям,
хай нам ангел щоднини*

*Приносить додому лиш гарні новини!
Царі, що ітимуть Ісуса вітати,
Хай зайдуть з дарами й до нашої хати!
Хай в нашому лісі все буде затишно,
Нехай усі справи проходять успішно.
Прегарних гідрів й пречудових гаїв,
Щасливих нам років і пам'ятних днів!
З Новим роком!
З Різдом Христовим!*

*Колектив «Лісового вісника»
та особисто Оксана Чурило*

Лісівники України отримають міжнародну допомогу

Т.в.о. голови Державного агентства лісових ресурсів Христина Юшкевич під час зустрічі з представником секретаріату Форуму ООН з лісів Бенджаміном Сінгером обговорила подальші напрямки співпраці та процедурні питання надання донорської допомоги для реформування лісової галузі України.

Христина Юшкевич повідомила, що цього року Держлісагентство звернулось до секретаріату Форуму ООН з лісів із запитом щодо надання фінансової підтримки у рамках гло-

бальної мережі сприяння фінансовій підтримці лісового господарства.

«Запит був підтриманий і Держлісагентству буде надана допомога для розробки проектних пропозицій з метою отримання міжнародної технічної допомоги для удосконалення ведення лісового господарства України», – зазначила т.в.о. голови відомства.

Окрім того, Христина Юшкевич розповіла, що у співпраці з іншими міністерствами та відомствами будуть розроблені проектні про-

позиції для представлення донорам.

За підсумками зустрічі, було домовлено, що за сприяння Форуму ООН з лісів 12-16 грудня 2016 року в Держлісагентстві відбудуться тренінги для фахівців лісового господарства щодо принципів та механізмів започаткування міжнародної технічної допомоги та отримання доступу до міжнародних фінансових механізмів у лісовому господарстві.

Прес-служба Державного агентства лісових ресурсів України

Володимир Бондар:

Волинь – край лісів та озер. І Володимир Бондар, який народився, виріс і працював на Волині, знає про питання лісу не з чуток.

Проте мало хто припускав, що Володимир Налькович вирішить працювати у владних кабінетах, впритул пов'язаних із лісовим господарством. Але Володимир Бондар таки взяв участь у конкурсі на посаду заступника очільника лісової галузі та виграв його.

Пройшовши усі відповідні перевірки, нещодавно отримав призначення від Прем'єр-міністра та став заступником голови Державного агентства лісових ресурсів України. Сьогодні Володимир Бондар – наш співрозмовник.

– Володимире Нальковичу, наскільки важким був конкурс? Як готувалися до екзамену? Хто був у комісії, адже посади виборювалися дуже відповідально...

– Було й складно, і не дуже одночасно. Складно, бо такого роду конкурс проводився вперше і дійсно до нього треба було бути готовим. Щодо підготовки, то, що стосувалося загального законодавства, це одна сторона. Його треба було знати, вчити нові закони, які було прийнято останнім часом. Я працював до цього у місцевих органах влади, тому знання Конституції, законодавства в мене є, тож складнощів це питання не викликало. Безперечно, були труднощі щодо спеціалізованих питань. Не скажу нічого нового, коли зауважу, що я до лісової галузі маю опосередковане відношення. Але я був головою адміністрації однієї з лісових областей і за родом своєї діяльності стикався із проблемами і питаннями лісової галузі.

Щодо екзаменаторів, то там фахівців безпосередньо лісової галузі не було. Люди приймали рішення по всіх державних службовцях усіх напрямків. Це і лісівники, і водники, і голови місцевих державних ад-

міністрацій, і так далі. У першу чергу був застосований Закон про державну службу і ми йшли на конкурс як державні службовці. Сам конкурс відбувався у прямому ефірі і його можна подивитися й зараз.

– Чи бачили когось своїм конкурентом?

– Я не знав людей, які брали участь у конкурсі. Тож і визначити, чи хтось був конкурентом, не міг. Відчувалося, що люди фахові. Випадкових не було. Кожен із тих чи інших позицій міг би займати посаду, на яку претендував. Усі були у рівних умовах. Опоненти були достойні. Вирішувала комісія.

– Чому вирішили виступити в такому амплуа і претендувати саме на цю посаду?

– Одразу скажу, що в лісовій галузі не маю жодного бізнесу. Прямой зацікавленості потрапити до цієї сфери діяльності, аби лобювати свої інтереси, я не маю.

Чому саме лісова галузь? Напевно, тому, що для регіону, де я працював і виріс, вона була і є дуже актуальною. Є багато речей, на які треба подивитися свіжим поглядом. Другу освіту маю економічну і вважаю, що практичний досвід і теоретич-

Новорічні ялинки готові

«У цьому році державними лісогосподарськими підприємствами планується реалізувати близько 630 тис. шт. новорічних ялинок. Потрібно відзначити, що вирощені дерева, заплановані для реалізації, вирубуються під замовлення покупців», – повідомляє прес-служба Держлісагентстві.

Серед новорічних ялинок, уточнили в відомстві, які будуть реалізовуватися, є сосна звичайна, сосна Палласа (кримська), ялина європейська (смерека), ялиця біла (ялиця).

При цьому, якщо залишаються зрубані новорічні ялинки, які не вдалося продати, їх віддають в дитячі садки, школи, для прикраси церков на різдвяні свята, додали в прес-службі Агентства.

Держлісагентство має спеціальні плантації, де на площі 5 тис. га зростає 18

млн шт. хвойних дерев різних порід у віці від 1 до 10 років.

Щорічно в грудні планується проведення рубок догляду за лісом в загущених молодняках, де без шкоди для лісу можна вибрати (впорядкувати) близько 1 млн шт. новорічних ялинок.

Нагадаємо, в Україні середня ціна на новорічну ялинку становить 56 грн за погонний метр із державних лісових господарств.

За інформацією
УНН

«Ми повинні випрацювати стратегічну політику ставлення держави до лісової галузі»

ні знання з економіки в цій галузі можуть знадобитися. Дуже багато підходів із точки зору організації роботи, економіки потрібно формувати по-новому. Треба в першу чергу забезпечити економічний результат тих підприємств, які сьогодні є. Галузь дуже неоднорідна. Дуже відрізняється між собою з півночі на південь і з заходу на схід. Тут не можна застосовувати жодної універсальної економічної моделі і тому, напевно, необхідний не тільки фаховий погляд з середини, але й погляд людей, які можуть побачити ситуацію під іншим кутом.

У мене є управлінський досвід. Тож хочу бути потрібним державі. Я державний службовець першого рангу, першої категорії, маю більше 15 років стажу виключно державної служби. Я був і головою держадміністрації, і народним депутатом, і радником Президента України, і депутатом кількох скликань облради. Хочеться цей досвід використати.

– **Що входить у компетенцію вашої посади?**

– Я обіймаю посаду заступника. Розподіл обов'язків такий: є голова, яка відповідає за всі напрямки роботи. Перший заступник – це фактично головний лісничий (людина займається питаннями відтворення лісу, його охороною, стратегією розвитку, насади́нством і так далі). В обов'язки заступника входять економічні питання (економіка підприємств, питання реалізації сировини, переробка деревини, питання стратегії розвитку галузі з точки зору економічного бачення).

– **Ви отримали завдання на най-**

ближчий час?

– Так. Мене і Христину Василівну (голова Держлісагентства, – **авт.**), яка пройшла конкурс на голову, призначили на 5 років із випробувальним терміном на 3 місяці. За цей термін ми маємо забезпечити виконання стратегічних завдань, які нам поставив Уряд щодо реформування галузі. Переді мною стоять завдання, які стосуються більше економічного блоку та мисливського господарства. Вони полягають у тому, щоб уніфікувати українське законодавство під європейське з точки зору євростандартів. Також – які ефективні заходи можна запропонувати щодо охорони лісів. Як правильно зорганізувати платні послуги, які надає сьогодні галузь, і таке інше.

Але з досвіду можу сказати, що завдань буде більше і в міру роботи виникатимуть нові, які потрібно буде вирішувати.

– **Стосовно реформування. Як ви бачите цей процес сьогодні? Адже реформування у нас триває вже багато років із певною періодичністю на перепочинок. Що потрібно зараз, коли лісова галузь у досить непротій ситуації?**

– Мені запали слова одного чоловіка, якого я почув, перебуваючи на заході як представник Агентства, коли ще не був затверджений на посаді. Так от він сказав: «У нас дуже сильна галузь, її добивали корупцією і не змогли добити, добивали реструктуризацією і не змогли добити, сьогодні хочуть добити непрофесійним реформуванням. Галузь витримала і одне, і друге, але всього у комплексі

може не витримати». Слово «реформа» зараз викликає або неоднозначне, або однозначно негативне ставлення. І в багатьох випадках ми маємо приклад, коли реформи відбуваються непрофесійно, а головне – без чіткого плану дій, дорожньої карти. Сьогодні є багато різних думок. Наприклад, ліквідувати лісгоспи, створити на базі Агентства уніфіковану систему з єдиним рахунком, запровадити польську чи литовську модель. Але це навіть не концепція, це просто ідеї. Кожна з цих ідей має як позитивні, так і негативні моменти. Але стратегічно випианого бачення поки немає. Сьогодні створена при МінАПК комісія, яка має працювати над реформуванням галузі і створити концепцію реформування. Хочеться побажати їй плідної роботи, щоб ми в кінцевому варіанті мали стратегію по заходах, роках та об'ємах. Аби ми розуміли, які дії треба зробити, які законодавчі акти прийняти, аби вийти на заплановані показники. Користуючись нагодою, запрошую усіх до співпраці. І Христина Василівна, і я, і все керівництво МінАПК готові до акумуляції ідей громадськості. Для того, щоб система була ефективною і давала, може, не швидкий, але результат, маємо працювати системно.

Ми повинні в Агентстві і в державі випрацювати стратегічну політику ставлення держави до лісової галузі. Ми повинні запропонувати нашу, виключно українську модель, спрямовану на якісне невиснажливе використання лісових ресурсів.

– **Чи є конкретні терміни, коли**

актуально

реформа вже має бути остаточно затвердженою та почати діяти? Можливо, є чіткі вказівки щодо термінів від Президента чи Прем'єр-міністра?

– Я не найвища посадова особа в галузі. Є міністр. Є голова. Думаю, що вони знають відповіді на ці запитання.

– Ви, напевно, знаєте, яка ситуація сталася цього року з нересурсними областями? Багато людей через безгрошів'я вже пішли з галузі. Ті, що залишилися, не мають можливості для нормальної роботи, примноження, догляду та охорони лісу. Що зараз робиться, аби така ситуація не повторилася у 2017-му?

– Галузь повинна мати державне фінансування в тому об'ємі, який потрібен для її нормального функціонування. Бюджетне фінансування – це єдиний правильний шлях. Сьогодні немає законодавчо врегульованих механізмів, щоб ресурсні області могли передати якусь частину своїх зароблених коштів для потреб нересурсних областей.

Ми подали позиції в МінАПК, а через МінАПК – до Комітету аграрної політики у Верховній Раді і знайшли підтримку. Аграрний комітет подав пропозиції до бюджетної комісії. Ми працюємо сьогодні з депутатами, урядовцями і доводимо свою позицію.

Мусимо розуміти: тільки кілька відсотків прибутку залишається сьогодні на місцях, усе інше іде в Держбюджет. Фактично галузь весь свій прибуток віддає державі, а натомість не отримує коштів, які повинні йти на її розвиток.

Якщо в ресурсних областях ми ще можемо говорити про елементарне ведення лісового господарства, то на півдні та сході сьогодні деякі процеси втрачені. Ліс вимагає постійної уваги, тим більше в цих областях. Інакше можна втратити те, що лісівники створювали протягом сотні років. Перш за все, страждають штучно створені на пісках ліси, які захищають від піщаних бур, які є основою екологічного стержня території та підтримкою розвитку аграрного господарства. Тому ми на всіх рівнях говоримо про державне фінансування галузі. Ця позиція однозначна і безкомпромісна. Думаю, що ми її відстоїмо.

– Якщо ми заговорили про фінансування, то чи буде фінансування від держави і для мисливського сектору господарювання? Хоча б для біотехнії та збереження популяцій диких тварин.

– Раніше і самі лісгоспи були лісомисливськими. Було державне фі-

нансування, були дуже сильні мисливські господарства. Зараз ситуація змінилася докорінно. Держава не фінансує мисливство жодним чином. На сьогодні сильних державних мисливських господарств залишилися одиниці.

А ми хочемо, щоб в Україні відновилося мисливське господарство. Форми господарювання можуть бути різні. Як державні, так і приватні. Зрозуміло, що в силу багатьох причин буде більше приватного сектору. Держава повинна взяти на себе роль контролюючу. Хто конкретно здійснюватиме цей контроль, також має визначити держава.

– Ви особисто за приватні мисливські господарства чи за державні?

– Я за те, щоб мисливське господарство розвивалося. Якщо немає можливості його утримати державним коштом, то треба шукати інші підходи. Але одним із головних завдань, незалежно від форми власності, має бути боротьба з браконьєрством. Для цього потрібно переглянути законодавчу базу, збільшити штрафні санкції за порушення правил полювання. Безперечно, держава повинна була б мати у своєму арсеналі кілька показових мисливських господарств. Таких, які були б прикладом і з точки зору ведення політики мисливського господарства, і з точки зору збереження популяції диких звірів.

– Знаю, що ви нещодавно брали участь у круглому столі стосовно мораторію на експорт необробленої деревини. Як вважаєте, мораторій – це правильний крок, чи все ж таки потрібні інші важелі контролю за рухом деревини?

– Кожне рішення має свої плюси і мінуси. Рішення про мораторій не є винятком. Сьогодні точиться дуже багато розмов про те, що мораторій покликаний зупинити неконтрольовані вирубки Карпат і Полісся. Я хочу з усією відповідальністю заявити, що жодного стосунку до неконтрольованих і контрольованих вирубок лісів мораторій не має. Це зовсім іншого роду питання. Переробник, незалежно від того, внутрішній чи зовнішній, ставить питання наявності сировини, а сировина – це лісозаготівлі. І якщо сьогодні дубова сировина в Україні переробляється вдвічі більше від лісо-сичного фонду, то виникає питання законності вирубок. Відтак, працюємо над жорсткішими заходами покарання для тих, хто здійснює неконтрольовані рубки. Сьогодні наш закон дуже лояльний до лісокрадів, а штрафні санкції мають бути жорсткішими. Ми

працюємо над законодавчими актами, законопроектами, які подаємо на розгляд Верховної Ради. Чим швидше ці документи будуть прийняті і стануть нашим законодавством, тим ефективніше будемо працювати. А тоді й мораторій буде не потрібний. Ми зможемо створити і нормальні умови роботи для внутрішнього ринку, і нормальні умови для продажу сировини за кордон. Але правила мають бути прозорими, такими, які дають можливість стверджувати: немає продажу «сірого» лісу, немає схем на митницях, немає підміни у документах одних сортів деревини на інші і так далі. Це всі ті питання, на які одне питання мораторію відповіді не дає.

Ми повинні збільшити питому вагу переробки деревини в Україні, створити робочі місця, збільшити надходження в бюджет. Україна – не ресурсний придаток до когось чи чогось, і це треба пам'ятати.

– Державна політика знову схиляється до того, що лісовий фонд має бути зосереджений в одних руках... Ваша думка стосовно цього?

– Якщо повернемося до того, чому ліси мають бути державними, то скажу: приватник не буде працювати і вкладати на перспективу у 80-100 років. Це може робити тільки держава. Держава – єдиний суб'єкт господарювання, який, відповідно до законодавства, може у лісі проводити єдину лісову політику. Зараз кожен себе вважає гідним забезпечувати державну політику, але скажу з власного досвіду як депутат трьох скликань обласної ради, яка мала в своїй власності комунальні ліси. Я бачив, як виглядали на той час державні ліси, бачив, як виглядали комунальні. Всі комунальні ліси, які приймалися на баланс держлісгоспів, порівняно з державними, виглядали дуже мляво. Так, сьогодні депутати хочуть бути господарями лісу з тих чи інших міркувань. Для одних це – модно, інші мають від цього прямий економічний зиск. І про це треба говорити. Але з точки зору державного ведення лісового господарства це є неефективно, а в окремих випадках – злочинно. Сьогодні у всіх лісах, які підпорядковані Держлісагенству, впроваджується електронний облік деревини. Може, він не на сто відсотків ефективний, але ми можемо відслідковувати наявність бирок, звідки була вивезена деревина і т.д., тобто відбувається контроль. У всіх інших лісах цього контролю немає. І я переконаний, що більшість серйозних вирубок проводиться саме в лісах, де відсутній будь-який контроль. Тому відповідь для мене є чіткою і одно-

значною: всі ліси мають бути сконцентровані у державній власності і бути підпорядковані єдиному центру управління.

– **Володимире Нальковичу, стосовно рекультивациі земель, які постраждали від нелегального видобутку бурштину. Це не тільки Волинь, точніше не стільки Волинь. Бо тут видобуток бурштину розпочався не так давно. На Рівненщині та Житомирщині це негативне явище триває вже роками. До бюджету кошти від цього промислу потрапляють мізерні, натомість збагачуються нелегали, які тримають цей бізнес. Ліси понижені. Невже рекультивацию земель доводиться здійснювати лісовим господарствам власним чи державним коштом?**

– Є прийнята урядова постанова, відповідно до якої визначено об'єкти господарювання, які проводитимуть рекультивацию земель, що постраждали від злочинного та варварського видобутку бурштину.

Окрім відновлення земель, реалізація проекту сприятиме припиненню повторного незаконного видобування бурштину на рекультивованих ділянках лісу. Рішення Уряду визначає спеціальний порядок отримання дозволу на користування надрами у разі виявлення залишків бурштину та затверджує примірний договір на проведення робіт з рекультивациі між державними підприємствами, підвідомчими територіальним органам Держлісагентства України, та виконавцями пілотного проекту. Виконувати рекультивацию будуть спеціалізовані підприємства державного сектору економіки, які мають досвід надкористування. Це ДП «Бурштин України» та ДП «Укрбурштин», ПАТ «ДАК «Українські поліметали».

Це дуже правильне і своєчасне рішення. Щодо видобутку бурштину, то, думаю, й тут із часом лад наведуть. Якщо й добуватимуть, то на чітко визначених територіях, цивілізованими методами. Визначені фірми, які візьмуть на себе усі зобов'язання: від сплати податків до рекультивациі. Із цього буде і економічний, і екологічний, і, врешті, політичний ефект.

– **Напевно, для лісівників одним із моментів, який зацікавить, стане ваша репліка про роздержавлення лісгоспів, їх ліквідацію чи щось подібне. Це лякатиме. Чи дійсно таке можливо? Якщо таке відбудеться, то яка буде підміна цим господарствам?**

– Якраз це і є одним із кроків, що запропонований для реформи. Я бачу

у цьому багато проблем. У держлісгоспах проведено лісовпорядкування і визначено ліміти головного користування. Щоб це змінити, треба провести колосально велику роботу і навряд чи її хтось буде найближчим часом робити. Лісгоспи сьогодні є основною ланкою господарської діяльності для тих громад, на території яких вони розміщені. На тій же Волині третина громад залежить від ефективної роботи лісгоспів. Основна економіка цих громад побудована на лісі, на діяльності держлісгоспів. Така ж ситуація – у всіх карпатських та більшості польських областей. Ми не можемо кинути напризволяще органи місцевого самоврядування. Є багато інших фактів, які дають підстави стверджувати, що це рішення не буде достатньо ефективним. Ми можемо подивитися, як і де функціонують лісгоспи в інших європейських країнах... Так, в них інша функція – вони вирощують сировину, здійснюють всі необхідні заходи із охорони, збереження та примноження лісу, проводять тендери, а вирубками і переробкою займаються вже інші структури. Очевидно, що й ми рано чи пізно прийдемо до цього. Але на це треба час.

Я не думаю, що на даному етапі ліквідація лісгоспів стане вирішенням питань, які накопилися.

– **Чи задовольняє Держлісагентство кадрова робота на місцях, і якщо ні, то як ви будете її корегувати?**

– Наразі я є головою кадрової комісії. Політика Держлісагентства така: лівова частка, якщо не всі кадрові рішення, відбуватимуться через конкурси. Щодо кадрів на місцях, напевно, є якісь зауваження. Напевно, буде визначено роботу кращих керівників, вказано на помилки гірших. Усе це – з часом.

– **Володимире Нальковичу, завершимо наше інтерв'ю блоком запитань особистого характеру. Перше з них буде таким: чи є момент у вашому житті, за який ви особливо горді?**

– Напевно, кожна людина чимось пишається. Є певні здобутки. Можливо, серед усього іншого я би виокремив гордість за свою доньку. Вона вже будує свою сім'ю і я гордий за неї. Гордий, що виховав її правильно.

– **Чи є моменти, за які вам соромно?**

– Є. Якщо дозволите, я не буду називати, але скажу: сьогодні я б приймав дещо інші рішення... Кадрові рішення. Це – досвід. У молодості ти більш категоричний. Із набуттям досвіду розумієш, що треба все добре

зважувати, не приймати рішення з опалу. У мене ж такі були і я це визнаю.

– **Що для вас щастя?**

– Коли рідні і близькі здорові, вони поряд і можна насолоджуватися хвилинами спілкування один з одним.

– **Що для вас Батьківщина?**

– Батьківщина – це те, що ти любиш. Те, стосовно чого ніколи не виникає питання, що це таке. Це рідна земля, земля твоїх батьків. Та земля, де ти відчуваєш себе комфортно. Це те, що ніколи ні на що не проміняєш.

– **Знайомлячись з людиною, на що перше звертає увагу?**

– Людина має бути цікавою. Тут усе має значення: і зовнішність, і манера розмовляти, і внутрішній світ.

– **Як часто доводилося розчаровуватися в людях?**

– Доводилося. Не так часто, але доводилося. На жаль, не тільки в молодості, коли ти недосвідчений у виборі людей, але й у зрілому віці були випадки, коли доводилося розчаровуватися в людях, яких знав дуже довго. Це найбільша прикрість у житті, коли розчаровуєшся в людях, яким довіряв.

– **Після таких моментів звужувалося коло друзів? У вас взагалі багато друзів?**

– Не скажу, що у мене багато друзів. Досить обмежене коло. І в виборі друзів я давно дуже вимогливий і категоричний. Життя жорстко вчить.

– **Що потрібно, аби справа завершилася успіхом?**

– Треба врити в себе. Треба любити роботу, якою займаєшся. Для мене ще дуже важливе питання команди. Я людина командна. І якщо я займаюся справою, яка мені до душі, а ще й поряд люди, яким довіряю, – можна подолати все.

– **Цей номер «Лісового вісника» читачі побачать напередодні Нового року та Різдва. Що для вас означають ці свята?**

– Для кожної людини це свята радості, душевного піднесення. Свята, які за будь-яких обставин вселяють в нас оптимізм і надію. Хочеться, користуючись нагодою, привітати читачів видання і працівників галузі з цими чудовими днями. Нехай Господь Бог дарує нам радість різдвяну, нехай дарує в новому році закінчення усіх проблем та негараздів.

Бажаю всім, щоб 2017-й став для нас роком миру, злагоди та добрих справ на благо лісової галузі та України. Хай збудуться всі заповітні мрії, благородними ділами наповнюється життя. Щастя, радості, достатку й Божої благодаті вам та вашим родинам!

Розмовляла Оксана ЧУРИЛО

Природа не має поганої погоди,

Лісівники хочуть, щоб наші ліси були продуктивними, здоровими та давали деревину лише найвищої якості (та вартості!). Тобто щоб відразу були «і гарні, і розумні». Дай волю, вирощували б лише хвойні, якби вони ще повсюдно росли, а з листяних, так і бути, залишили б дуб і бук. Усе решта – сміття, так звані «малоцінні» породи.

Мертві берези

А тепер уявіть, що ви на своєму приватному городі посіяли ріпак, за який дають найбільшу закупівельну ціну. Рік ріпак, два роки ріпак, три роки ріпак... А далі що? Грунт виснажується, вже нічого іншого не виростиш, шкідники та хвороби ріпаку накопичуються, і для забезпечення рентабельності вирощування того самого ріпаку треба додатково витратитися на добрива, заходи захисту, так що найкраще – здійснити сівозміну. Не кожна городина ростиме після ріпаку, і певний час господарювання може бути збитковим. У гонитві за одержанням дорогої деревини ми забуваємо про закони природи та про позитивні приклади вирощування мішаних насаджень з погляду не лише стійкості, але й їхньої продуктивності.

Здавна існували сукцесії – послідовні зміни екосистем на одній території під впливом природних чи антропогенних чинників. Так, пилковий аналіз свідчить, що після відступу льодовика на території нинішньої України переважали березові, сосново-березові та соснові ліси, пізніше – соснові з домішками вільхи, ільмів і ялини, потім дубові з ільмами, ясенами, кленами та ліщиною. Вже з появою предків людини в дубових лісах правобережжя Дніпра збільшилася частка бука та граба, а у лівобережжі – липи та кленів.

Знаряддя первісних людей із ясена для полювання та війни

Первісній людині було нелегко забити звіря луком і стрілами чи зрубати дерево примітивною сокирою. Тому вона вибирала й рубала те дерево, яке було їй потрібно, і брала з нього все – і плоди, і кору, і деревину, і коріння.

Так само використовували і шкуру, і копита, і роги, і жили, і м'ясо, і нутрощі впольованої тварини.

З берези добували сік, із берести робили короби для ягід і грибів, відра, а також «зошити» (берестяні грамоти). Оскільки кора берези довго не гниє, нею обертали частини стовпів, які заривали в землю. Корою крили дахи і навіть виготовляли одяг. З берести перегонкою одержували дьоготь для змащування коліс візків і карет, просочування шкіряного взуття. З гілок в'язали віники для бані та мітли. Із бруньок добували ефірне масло та ліки. Листям і корою фарбували вовну і тканини. З деревини виготовляли лижі, котушки для ниток, одержували целюлозу, деревне вугілля, скипидар. Вугілля з березових дров навіть використовували на металургійних заводах, а активоване вугілля засипали у коробки протигазів. Березові лучини, що не коптели, освітлювали будинки, а дровами їх опалювали.

Із клена виготовляли гнуті меблі, барабани, гітари, скрипки, духові інструменти, лижі, прядки, приклади рушниць, цвяхи для взуття, топорища, весла, одержували дубильні речовини та смоли.

Деревину ясена використовували для виготовлення знарядь полювання та війни – кілки, дубинки, луки, рогатини, списи, держакі, посуд, кораблі та меблі, лижі, коромисла, весла, обіддя коліс. Ясеневою фанерою оздоблювали меблі та музичні інструменти, вагони. Незрілі плоди ясена консервували як приправу до м'яса. Корою дубили шкіру, одержували жовту та зелену фарби.

З деревини осики будували будинки, покривали куполи церков, виробляли фанеру, целюлозу, сірники. З вільхи одержували шпон, папір, виготовляли токарні вироби,

а ліс – малоцінної породи...

іграшки, дерев'яне взуття, меблі, форми для лиття, деталі акордеонів, корпуси гітар і мандолін, деревне вугілля, колодазні зруби, палі, шлюзи. Молоді пагони в'яза були кормом для худоби, кору використовували для дублення шкір та одержання фарб. З деревини, що не гние, виготовляли водопровідні труби.

Усі ці породи є, до того ж, добрими медоносами, під час вирощування покращують механічні та хімічні властивості лісової підстилки та здійснюють багато інших корисних впливів у лісовій екосистемі.

Водночас у міру розвитку промисловості на багато із зазначених властивостей зменшився попит, та і майстри перевелися. Після початку масової заготівлі лісу в період індустріалізації основним показником діяльності заготівельних організацій стали «куби». Про кору, віники та бруньки вже не йшлося. Заготівельникам стало не вигідно витрачати час і сили на рубання і трелювання порід із низькою вартістю деревини. Звідти й пішла назва «малоцінні породи». На зрубках, площа яких сягала десятки гектарів, залишалися недоруби з таких порід, і поступово зруби заростали саме ними.

Були прийняті спеціальні постанови, якими заборонялося залишати «малоцінні» дерева, тому що це нібито заважатиме природному відтворенню цінних порід. Спочатку лісозаготівельники вирішували, що дешевше – заплатити штраф за залишення малоцінних порід чи зрубати їх на дрова. А потім і вирішувати перестали, рубали й палили разом із лісосічними залишками.

Водночас у міру розвитку екологічного розуміння та ідей невиснажливого (збалансованого) лісокористування з'явилися сміливі прихильники залишення «на корені» малоцінних порід під час рубок.

По-перше, будь-яка рубка призводить до змін мікроклімату, підсилення добових коливань температури та вологості, що не є сприятливим для дерев стіни лісу, природного поновлення та створюваних культур. Як ми вже неодноразово писали, на межі зрубів і лісу дерева часто піддаються дії прямих сонячних променів (що викликає опіки), морозу (морозобоїни), вітру (вітровали й буреломи) та стають принадами для заселення стовбуровими шкідниками. Тому залишення острівків малоцінних порід може пом'якшити негативні зміни в лісовій екосистемі. Досвід заліснення згарищ у лісостеповій і степовій зонах свідчить, що саме біля березових гайків, які вціліли після пожежі, краще виживають і розвиваються як культури, так і природне поновлення сосни.

По-друге, залишення так званих малоцінних дерев зменшить частку поверхні ґрунту, пошкодженої під час заготівлі деревини.

По-третє, внаслідок суцільної рубки може піднятися рівень ґрунтових вод, що небезпечно в умовах високого зволоження.

По-четверте, чим більше різних порід ростуть на ділянці, тим більше формується екологічних ніш перебування тварин, рослин і грибів, тобто зростає біорізноманіття. Це створює умови для запобігання поширенню й розвитку шкідливих організмів – комах, грибів тощо.

Противники залишення малоцінних дерев вважають, що розвиток цього «сміття» призводить до погіршення генофонду. Водночас більшість цих порід відновлюються поростю, тобто їхнє залишення на зрубі чи вилучення ніяк не відбивається на генофонді.

Побоюються також, що залишення малоцінних листяних порід під час суцільних рубок призведе до заміни хвойних лісів на листяні. Водночас саме зріджений намет листяних порід є сприятливим для збереження хвойного підросту та культур. Залишені берези та осики пригнічують розвиток власної молоді світлолюбної порослі, тому що її затінюватимуть. А якщо ці листяні дерева почнуть пригнічувати культури сосни, їх можна прорідити під час освітлення чи прочищення.

Найбільше лякають тим, що залишені малоцінні дерева концентруватимуть шкідників і збудників хвороб, які поширяться у сусідні насадження. Тут можна заперечити, що шкідники листяних порід, як правило, не є шкідниками хвойних. Винятком є випадки, коли листяні породи є проміжними живителями збудників хвороб хвойних порід, наприклад, осика є проміжним живителем збудника сонового вертуна.

Наступний аргумент полягає в тому, що залишення малоцінних дерев веде до недовикористання деревних ресурсів. Водночас вирубання малоцінних дерев із метою спалювання разом із лісосічними залишками завдає значно більше шкоди як лісовим ресурсам, так і лісовій екосистемі, ніж залишення цих дерев.

Останній аргумент пов'язаний із тим, що залишення дерев на зрубі заважатиме обробці ґрунту для створення лісових культур. На це можна заперечити, що сучасні технічні засоби дають змогу акуратно нарізати борозни на доволі маленьких за площею ділянках. Звичайно, продуктивність праці вища, якщо здійснювати цю операцію в «чистому полі», але тоді не варто виробляти й тонкі вироби – простіше та продуктивніше будувати сараї та лавки, ніж гарні споруди та меблі.

Існує також тенденція до реконструкції малоцінних молодняків таким чином, щоб насадження підвищило продуктивність. Звичайно, якщо вилучити «малоцінні» породи,

Халаровий некроз листя ясеня

Бактеріальна водянка берези

Використання деревини: вироби з берести, гітара із кленової деревини, нарди з ясеня

а залишити дуб чи сосну, у деяких лісорослинних умовах продуктивність насаджень зростає, але чи збільшиться їхня стійкість, особливо після рубки та трелювання, то ще велике питання.

Дослідження причин зменшення стійкості та погіршення стану дерев у лісах України упродовж багатьох років були присвячені переважно сосні та дубу, меншою мірою ялині, у період інтенсивного створення агролісомеліоративних насаджень – тополям. Певну увагу шкідникам і збудникам хвороб інших деревних порід приділяли науковці у ботанічних садах і дендропарках, а також ентомологи та ботаніки вищих навчальних закладів. На жаль, результати цих досліджень мало відомі лісівникам.

У міру зростання змін клімату та антропогенного навантаження стан лісів погіршується. Хвилі висихання дуба чи ялини відомі здавна, про голландську хворобу в'язів також усі чули, але нині стали масово висихати й інші породи – ясен, береза, клен, вільха, а це вже катастрофа. Так дуби, вільхи, ільми, осики та ясени уражує фітофтора, буки – буковий червчик *Cryptococcus fagi* та гриб роду *Nectria*, берези – бактеріальна водянка.

До того ж, існує ризик поширення у нові регіони нових видів, які вже спричинили масовий відпад дерев у насадженнях на великій площі американського континенту та у деяких регіонах Європи. Це, зокрема, фітофтора на буку, нематода *Bursaphelenchus xylophilus* на сосні.

Хворобу відмирання ясеня (збудник *Hymenoscyphus fraxineus*, анаморфа *Chalara fraxinea*) було виявлено вперше лише на початку 90-х рр. на північному сході Польщі, а вже на початку нового століття у Литві нею було уражено 60% усієї площі ясеневих деревостанів. У 2010 році ясен звичайний включено до Червоної книги Швеції. Наявність цієї хвороби в Україні доведено у 2010 році. До того ж, ясен уражує туберкульоз, а з Північної Америки в Європу проникла ясенюва смарагдова златка (*Agrylus*

planipennis), яку вже виявили у декількох областях Росії (зокрема недалеко від нас – у Воронежській). Спеціальні дослідження у Великій Британії показали, що втрата ясеня може мати значні негативні наслідки з погляду не тільки лісового господарства, але й збереження біорізноманіття, оскільки з цієї породою пов'язані десятки видів тварин, рослин і мікроорганізмів.

У Швеції проаналізували поширеність важливих хвороб і шкідників на 30 місцевих породах і виявили високий ризик існування 16 порід. Серед 14 видів, які не пошкоджуються важливими шкідниками та хворобами, лише 4 породи у цій країні витримують порівняно посушливі умови: граб, яловець, черешня та горобина. Зауважу, що поняття «посушливі умови» у Швеції та в Україні помітно відрізняються, а також, що на території лівобережної України цього року горобину, як і клен, липу та інші листяні породи помітно уразив вертицильоз – судинна хвороба, що призвела до передчасного опадання листя у липні. Якою мірою відновлять стан уражені дерева, побачимо навесні. Є висока ймовірність, що багато з них мають незворотні пошкодження коренів і можуть бути звалені зимовими вітрами.

Автор у генетичному резерваті ясеня у Данії

Що ж робити? Максимально використувати корисні властивості існуючих «малоцінних» порід. Приділяти увагу селекції дерев на стійкість, яка, на думку фахівців різних країн, є значно важливішою, ніж селекція на продуктивність, оскільки у випадку зникнення окремих лісових порід високі показники продуктивності дерев, що залишилися, вже не матимуть значення. Іншим виходом є введення у наші ліси чужорідних порід. Плюси та мінуси цього заходу ми розглянемо у наступних повідомленнях.

Валентина МЄШКОВА

ЕКЗОТИЧНИЙ БОНСАЙ У КОСТОПОЛІ

Ремігіюс Андрюшис розподілив свій майстер-клас на дві частини: спершу теорія, а потім практика. Тож слухачі не лише дізналися, які заготовки можуть у майбутньому стати бонсай, основні його види, а також головні правила формування такого дерева, а й отримали унікальну нагоду втілити свої фантазії, формуючи власне деревце бонсай. Майстер допомагав, підказуючи, який краще обрати стиль для заготовки, водночас дав змогу проявити і власну творчість. Він переконаний, що бонсай можна зробити з будь-якої заготовки, і немає різниці хвойне чи листяне дерево. Воно саме підкаже, як його краще формувати, аби у майбутньому отримати вишуканий бонсай.

Ремігіюс Андрюшис працює у Базальтівському розсаднику ДП «Костопільський лісгосп», де вирощують декоративний посадковий матеріал для озеленення та ландшафтного дизайну. Тут збудовано два сучасних тепличних комплекси для вирощування саджанців, є плантації та посівні відділення. Загалом у розсаднику вирощують понад 70 видів саджанців декоративних дерев і чагарників для озеленення.

Тому заготовками для майбутніх дерев бонсай у більшості випадків стають відбраковані рослини з розсадника. Хоча майстер зізнається, що найбільше полюбляє шукати матеріал у лісі. Там природа сама допомагає знайти цікаві форми для втілення творчих задумів. Тому головною особливістю костопільського бонсай є використання порід дерев, які поширені саме у нашому регіоні.

У Костополі Ремігіюс Андрюшис формує вже третю свою колекцію бонсай, попередня лишилася в Литві, звідки він, власне, і родом. Там вперше 20 років тому захопився цим східним мистецтвом.

– Вперше прочитав про бонсай у статті польського журналу, який випускав мій батько. То було дуже давно, але з того часу інтерес до цього мистецтва не зникає, це ніби невиліковна хвороба, – жартує про свою пристрасть Ремігіюс Андрюшис, – це мистецтво потребує неабиякого терпіння, оскільки нерідко задуманого результату доводиться че-

кати досить довго. Мій знайомий майстер формував стовбур бонсай упродовж 4 років, щотижня нагинаючи його на 4-5 мл.

Нині Ремігіюс Андрюшис активний учасник різноманітних виставок та міжнародних експозицій. Він щиро сподівається, що бонсай знайде своїх прихильників і на Рівненщині.

Ну, а хто не встиг на майстер-клас, але дуже хоче спробувати себе у цьому східному

Дізнатися секрети мистецтва бонсай і власноруч створити таке дерево могли всі охочі, які завітали на майстер-клас: «Секрети формування бонсай. Азбука прекрасного», який відбувся у Музеї лісу, що у ДП «Костопільський лісгосп», що на Рівненщині. Майстер-клас проводив Ремігіюс Андрюшис, який уже два десятки років захоплюється цим східним мистецтвом, а нині працює в місцевому лісгоспі.

мистецтві, то має нагоду придбати у Ремігіюса «набір початківця» – це невеличке деревце-заготовка, горщик, необхідний інструмент та відеоурок.

Світлана ГОРОШКО
Фото автора

Квітка-гігант

Рослина з найбільшими квітками – Раффлезія Арнольда (*Rafflesia arnoldii*). Раффлезія Арнольда паразитує на коренях і стеблах ряду тропічних рослин, не має вираженого стебла, листя і навіть коріння, отримуючи живильні речовини з організму господаря. На уражених частинах рослин утворюються плоско розпростерті квітки з 5 дуже великими м'язистими листочками. Квіти мають специфічний аромат (гниючого м'яса), що приваблює комах (основні запилювачі – лісові мухи). Дозрівання бутона триває протягом декількох місяців, а цвітіння триває кілька днів.

Підготувала Анна КРАВЕЦЬ

ЗИМОВИМИ СТЕЖКАМИ

...Засніжило. Ми у мисливському господарстві «Звірівське», що на Волині. Єгер Віталій Слущик вправно керує кінями. Чоловік уночі був у рейді, а зранку вже розповідає нам про особливості своєї роботи та лісового зимового життя. Із настанням темноти – знову на чергування. Я дивуюся: а коли ж дома буває? Посміхаючись, каже, що рідко. Звик до такого життя, бо змалечку у лісі. Тож нічого дивного немає в тому, що тут уже, фактично, його домівка.

Поволі їдемо засніженою лісовою дорогою, завіває вітер і попри не таку вже й низьку температуру, стає досить прохолодно. Зривається хурделиця. Здалеку помічаємо ціле стадо оленів. Більші, менші – вони кучкуються біля годівниці. Звірі виходять, але помітивши наближення возів із людьми, ідуть геть. Фотографії не вдаються. Прямуємо далі, сподіваючись побачити ще звірину і таки зробити гарні фото. Ситуація повторюється...

«Може, звірі трохи налякані, бо зараз якраз відбуваються полювання?», – запитую в єгера.

«Може. Але в принципі, звірі виходять до людей. Сьогодні чомусь так...», – каже Віталій (на фото).

холодно, то сіна не їдять. Харчуються молодими пагонами. Лісівники мусять кожну плантацію молодих деревець загороджувати, бо вмить знищать. Коли ж сніговий покрив стає більшим, а морози лютішими, то олені, козулі, дикі свині, навіть зубри стоять біля годівниць. Щоправда, зубри найбільш обережні. На підгодівельні майданчики та поласувати сіллю приходять, як стемніє.

«Годуємо кожного дня: кукурудза, буряк, сіно. Солонці поповнюємо. На площадку щодня висипаємо мішок кукурудзи, завозимо по машині буряка і зерновідходів. Щоправда, зерновідходи з'їдають довше, буває, і по два тижні лежать. Вони собі примерзають, а звірі їх риють і потрохи дістаючи, харчуються», – розповідає єгер.

Директор ДП «Ківерцівське ЛГ» Анатолій Іщик розповідає: «Найсуровіший період в житті тварин – це зима. І для того, щоб вони могли нормально пережити цю пору, ми маємо про них подбати. Підкормкою займається переважно мисливське господарство, але за потреби й ми допомагаємо. Цього року доставили вже більше 100 тон коренеплодів. Це буряки, морква, картопля, було вивезено біля 200 тон зерновідходів. Також чистого зерна кукурудзи привезли біля 100 тон. Підгодівля має відбуватися кожного дня. Ось випав сніг і корм знайти стало ще важче. Коли не було снігу, то тварини могли докопатися до жолудя, а якщо зверху примерзне, стане ще складніше. Тому підгодівля у таку пору дуже важлива. Коренеплоди, зерно закупаємо у сільгоспвиробника. Крім Звірівського лісництва, є багато звіра й у Муравищанському, Сокиричівському. Звір є і скрізь за ним потрібен догляд.

Найгірший період, коли випав сніг і після відлиги він вкривається настом. Тоді дикі тварини не можуть пробити кірку і просто лягають на сніг. Примерзають і можуть отримати запалення легенів, а потім – загинути. Аби такого не було, розчищаються площадки. Тоді звірі можуть догребтися до моху. А також підкидається

Запитую про кількість браконьєрів у лісі і чую: «Браконьєрів вистачає. От учора переслідували. Але в селі вислідити вже не змогли. Найбільше ідуть з Котова, Пальче, Дерно... Бувають і з Луцька. Найчастіше, коли снігу нема, і вночі. Сніг дає можливість відстежувати сліди, а це браконьєрам не на руку».

...Коли починаються морози, за лісовими мешканцями слідкують уважніше. В холоди і підгодівля потрібна більша, та й замерзнути тварини можуть. Коли не так

сіно. Вони мають можливість і перекусити, і лягти не на голий лід».

«Якщо, приміром, єгер бачить, що тварина замерзла чи ще щось із нею не так, то куди звертається? У мисливському господарстві є ветеринар?», – питаю у директора мисливського господарства «Звірівське» Сергія Байцима.

«Ні, немає. Ми співпрацюємо із приватними та державними клініками, – розповідає Сергій Володимирович. – Було таке, що й нога поломана у звіра. То везли до ветеринарів, а ті вже наклали шини. Тримати в штаті ветеринара було б корисно, але це все впирається в кошти. Тим більше державного фінансування для мисливських господарств взагалі немає. Але виживаємо. Ось почався сезон полювань і маємо можливість заробити. Багато хто каже, що ось, – стріляють звіра, але треба розуміти, що потрібно робити регулювання чисельності. Якщо звіра надто багато, то кормова база виснажується. Олень плямистий уже змістив благородного (який може на 20-30 кілометрів іти трохи далі по території) на Партизанське, Рудниківське лісництво Колківського лісгоспу. А сам тримається цієї території».

Дізнаюся, що у Звірівському цього року створили понад 30 га кормових полів із посівами сої, вівса. Наступного року планують засіяти 50 га. Чим більше буде кормів у лісі, тим менше звір виходитиме на поля за лісовими масивами, де він наче на долоні.

...Тут є і заповідна зона, і відкрита для різного роду робіт. За межами заповідника зараз можна полювати. На вихідних – колективні з загонкою. Індивідуальні можна замовляти будь-якого дня. Для індивідуальних облаштовані вишки. Є навіть віп-класу. З вікном, дверима, стільцями. Я не заглядала, але єгері розповідають, що дуже зручно, особливо взимку, коли морозно. Ліцензію мисливець купує на один світловий день. Якщо не вполював – значить не пощастило. Ти свій шанс втратив. Ніхто ні грошей не повертає, ні другого шансу не дає.

«Найбільш популярне у нас індивідуальне полювання, – каже директор. – Люди

приїжджають здобути трофей. Вибирають, а тоді полюють саме за ним. Це європейський метод полювання. Іноземці полюють за чимось незвичайним. За тими тваринами, які у нас підпадають під селекційний відстріл. Наприклад, із неправильними рогами і таке інше. Їм цікаві такі трофеї. Ось недавно отримали заявку на полювання від іноземців. Має прийти один мисливець із Німеччини і ще один – із Південної Африканської Республіки. А дехто любить колективне полювання. Коли працюють собаки, коли звір біжить, коли шалений викид адреналіну».

Ціни у «Звірівському» – одні з найвищих, бо звіра багато, трофеї солідні є, та й, як каже директор, щоб утримувати такий штат, потрібно понад 80 тисяч гривень на місяць. «Ціни коливаються, – продовжує розмову Сергій Байцим. – На молодняк – від 8 до 10 тисяч. Трофейні – від 13 до 15 тисяч гривень за особину. Але все залежить від ваги трофею. Молодий кабан може коштувати від 3 тисяч і вище. Козуля так само. Сікач біля 200 кг буде коштувати під 10 тисяч гривень. Якщо ж зроблено підранка і поранений звір пішов, то платиться повна вартість трофею за окомірною оцінкою єгера».

Найбільший попит у Звірівському є все ж на дикого кабана. Це найбільш доступно у ціновому діапазоні і цікаво, бо кабана не так просто вполювати. Він бореться за життя. Є попит на колективне полювання на козулю.

А от на оленів найбільше полюють браконьєри. Та й іншими тваринами не гребують. Вбивці не вибирають. Беруть усе.

Боротьба з браконьєрами триває постійно. У господарстві, каже директор, навіть є прилад нічного бачення, але порівняно з тими, якими оснащені сучасні браконьєри, це «смільна» техніка. «Тепловізори, з якими працюють порушники закону, коштують 70 тисяч гривень і більше. Господарство таких грошей не має, а

Анатолій Іщик

Директор ДП «МГ Звірівське» Сергій Байцим та лісничий Звірівського лісництва ДП «Ківерцівське ЛГ» Олександр Доля

от браконьєри мають і виявляють єгера чи рейдову бригаду дуже швидко», – каже Сергій Володимирович.

Анатолій Іщик підтримує директора мисливського господарства: «Зараз порушники закону досить оснащені. З'явилося багато новітньої зброї, тепер нерідко на полювання виходять із тепловізорами, прицілами нічного бачення. Технікою, яка бачить тварину за кілометр. Такі полювання інакше, як убивство, назвати не можна. А от вистежити їх досить складно. Щодня і щоночі працюють рейдові групи, за якими закріплені ділянки, які мають патрулюватися. Боротьба з браконьєрами триває, хоч сили й не рівні».

...Уже кілька тижнів триває полювання на вовка. Полохає звірів сіроманець. Кілька разів вдавалося обкласти вовків червоними прапорцями, але вони якимось чином вийшли. Хоча, в принципі, для цього звіра червоні прапорці по колу – це бар'єр. А тут ситуація досить дивна. Дехто навіть припускає, що це вовки, схрещені з собаками, – занадто дивні в них поведки, занадто не по-вовчи діють.

Запитуємо у директора і про ситуацію з вовками у «Звірівському». Адже звіра багато і шкода, якщо така краса буде знищена.

«Якраз випав сніг і ми працюємо над відстеженням вовчих зграй, – ко-

ментує Сергій Байцим. – Взагалі, вовк наносить для звірів колосальну шкоду. А тим більше в межах Звірівського мисливського, де перенасиченість тварин, вовки можуть забирати більше ста особин молодняка порослят. У тих районах, де менше диких свиней, козуль, вовк нищить бобрів.

Якщо в нас не проводити регулювання чисельності вовків, то вони забиратимуть весь молодняк. Хоча природоохоронники кажуть, що вовка не можна добувати, бо він може зникнути, скажу: вовк – така тварина, яку дуже важко добути. Є мало людей, яким вдалося вполювати вовка. Хоча є й такі, що мають в своєму списку по 50 таких трофеїв. Це, так звані вовчатники, які відстежують лігво і забирють вовчат ще маленькими. Але до нас, на Волинь, вовк приходить із чорнобильської зони. Сіроманці щороку з'являються і щороку треба їх кількість контролювати».

Питання ставлення до вовка в Україні дискусійне. Дехто впевнений, що чисельність звіра треба чітко контролювати. Дехто бореться за занесення його мало не до Червоної книги.

Наші сусіди – поляки, також неоднозначні у питанні ставлення до вовка. Хоча у них врегульовано його статус. Про це говоримо із давнім другом «ЛВ», головним редактором журналу «Las Polski» Рафалом Зубковичем.

«У нас вовк під захистом ще з 1995 року, – каже пан Рафал. – Тоді аргумент був такий: вовк позитивно впливає на екологічний баланс. З 2004-го статус вовка змінився. Він не тільки під захистом, але й серед видів, для яких обов'язково створюють зони захисту, – 500 метрів від нори, якщо вона знайдена. Зона існує з 1 травня по 15 липня. Вовк у Польщі також віднесений до пріоритетного виду тварин, у ЕУ директиву, яка є підставою створення системи «Natura 2000».

Зараз у Польщі більше 1000 вовків. І у природоохоронному середовищі також точаться дискусії про його статус».

Оксана ЧУРИЛО
Фото автора

зустрічі

Поляки на Волині

Протягом двох днів на Волині перебувала делегація польських бізнесменів, які надають послуги у галузі лісового господарства. У рамках візиту відбулися зустрічі з керівництвом та спеціалістами ВОУЛІМГ, ознайомлення з основами ведення лісгосподарської діяльності нашого краю.

Ініціаторами зустрічі, що, безперечно, матиме продовження, були голова комітету «Польсько-українського клубу бізнесу» Торгової палати у Варшаві Зенон Кічка та голова комітету міграції та працевлаштування Польсько-Української промислової палати у Варшаві Олександр Романюк. Очо-

лив делегацію, у складі якої було 17 представників, член Правління Асоціації Підприємців Лісового господарства в Польщі Тадеуш Ігнатюк.

Ділові переговори польських підприємців та волинських лісівників – це продовження роботи, що розпочалася вже давно і нині активно розвивається.

Голова комітету «Польсько-українського клубу

бізнесу» Торгової палати в Варшаві Зенон Кічка зазначив, що українське лісгосподарювання нині є невід'ємною частиною загальної лісової політики Європи. Тому надзвичайно важливо зрозуміти, як функціонують українські підприємства, що надають послуги на користь державних лісів. **За інформацією прес-служби Волинського ОУЛІМГ**

Майже 4 десятиліття разом із лісом

У лісовому господарстві Володимир Іванович працює тридцять вісім років, з них тридцять шість – лісничим Щедрогірського лісництва. У вересні 1975 року він розпочав навчання у Шацькому лісовому технікумі, а після його завершення був направлений на роботу в Ратнівський міжгосподарський лісгосп на посаду техника-лісовода.

Тепер уже лісвник із досвідом пригадує перші враження від приїзду на Ратнівщину:

– Тодішній директор підприємства повів знайомитися з об'єктом – лісом. Це були лісові масиви сіл Самари, Кортеліси, Височне. Їдемо, оглядаємо. Аж тут раптом бачу картину: дядько оре поле, впрягши корів! Я такого ніде не бачив! Кажу, станьте, подивлюся хоч, як запряжені ті корови.

Пам'ятаю, приїхав тоді додому і кажу до матері: «Я туди на роботу не поїду. І взагалі більше ніколи не поїду – там досі корів у плуг запрягають, ліс ними возять». Але... Словом, приїхав через місяць. Так і залишився.

Зараз, каже Володимир Іванович, все змінилося. Хоча востаннє бачив, як орють коровами, років 5 тому. А так переважно всюди коні, а то й тракторці-китайці працюють. Далеко розвиток пішов, все механізується. І в лісі теж. На лісосіках, зокрема, 80% роботи виконує техніка. Звісно, під мудрим керівництвом людей.

З 1980 року Володимир Косик уже працював лісничим Щедрогірського лісництва. І так до сьогодні. Завжди намагався вдосконалитися, тому за плечима також має освіту за спеціальністю «Лісове господарство», яку здобув в Українській сільськогосподарській академії.

Лише той, хто спробував лісівничого хліба, знає його ціну, каже Володимир Іванович, розповідаючи про трудові будні. Робота вночі і рановранці, у дощ і сніг, у спеку і холод. Часто – без вихідних.

Площа лісництва, яким він опікується, – 5320 гектарів. Під керівництвом Володимира Івановича працює сім майстрів лісу, котрі охороняють, захищають та відтворюють ліси. Відтоді, як Володимир Косик став лісничим, у Щедрогірському було створено 752 гектари лісових культур. Минулого року, за результатами роботи, лісництво посіло перше місце в лісгоспі.

На запитання, де взялася така любов до лісу на все життя, Володимир Косик сам не знає відповіді. Ніхто у його родині лісівником не був. Каже, просто вирішив спробувати. І якби довелося вибирати зараз, то інакшої професії і не хотів би. Зізнається тільки: прикро, коли лісівника сприймають як першого лісоруба. І мало хто цікавиться, у яких клопотах переважно минає трудовий день людей лісу.

– Зараз найбільш боляче дивитися,

«Бо я життя люблю. А у лісі його найкраще смакувати. Повітря чисте, спокій, ніякої тобі офісної метушні. Завжди і всюди злагоджено, розмірено і гармонійно, як і все у природі», – пояснює вибір професії лісничий Щедрогірського лісництва державного спеціалізованого агропромислового підприємства «Ратнеагроліс» Володимир Косик.

як ліс сохне. А люди цього не розуміють. Коли вже над дорогою і великими площами, тоді бачать, запитують, чому так. А так – тільки звинувачення, мовляв, вирубують, прикриваючись шкідниками. А з цієї проблемою треба боротися вчасно, інакше буде справжня катастрофа. Шкода, що багато хто думає, нібито перебільшують лісівники про масштаби загрози. Тим часом науковці прогнозують, що коли й надалі будуть такі спалахи, то сосну як вид ми згодом можемо втратити взагалі...

Зараз у Щедрогірському лісництві, як і всюди, зайняті сезонними лісовими клопотами. Ніяких особливостей ведення лісового господарства, порівняно з іншими районами, на Ратнівщині немає. Хіба, каже Володимир Іванович, від Маневиччини їх відрізняє те, що в місцевих лісах бурштину не знайшли. На щастя... Бо то для когось прибуток, а для лісу – біда. Ніякий шкідник так швидко не нищить насадження, як нелегальні бурштинокопачі.

Розмірковує також, що вже не може й пригадати такого неврожайного року на гриби. То, запевняє, ще одне з покарань природи, бо таке відбувається через значне пониження ґрунтових вод. І над усіма цими проблемами кожен має задуматися всерйоз.

Світлана ДУМСЬКА,
Віталій ГЛУЩУК

2017

СІЧЕНЬ

Пн	2	9	16	23	30
Вт	3	10	17	24	31
Ср	4	11	18	25	
Чт	5	12	19	26	
Пт	6	13	20	27	
Сб	7	14	21	28	
Нд	1	8	15	22	29

ЛЮТИЙ

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	
Чт	2	9	16	23	
Пт	3	10	17	24	
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

БЕРЕЗЕНЬ

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	31
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

КВІТЕНЬ

Пн	3	10	17	24	
Вт	4	11	18	25	
Ср	5	12	19	26	
Чт	6	13	20	27	
Пт	7	14	21	28	
Сб	1	8	15	22	29
Нд	2	9	16	23	30

ТРАВЕНЬ

Пн	1	8	15	22	29
Вт	2	9	16	23	30
Ср	3	10	17	24	31
Чт	4	11	18	25	
Пт	5	12	19	26	
Сб	6	13	20	27	
Нд	7	14	21	28	

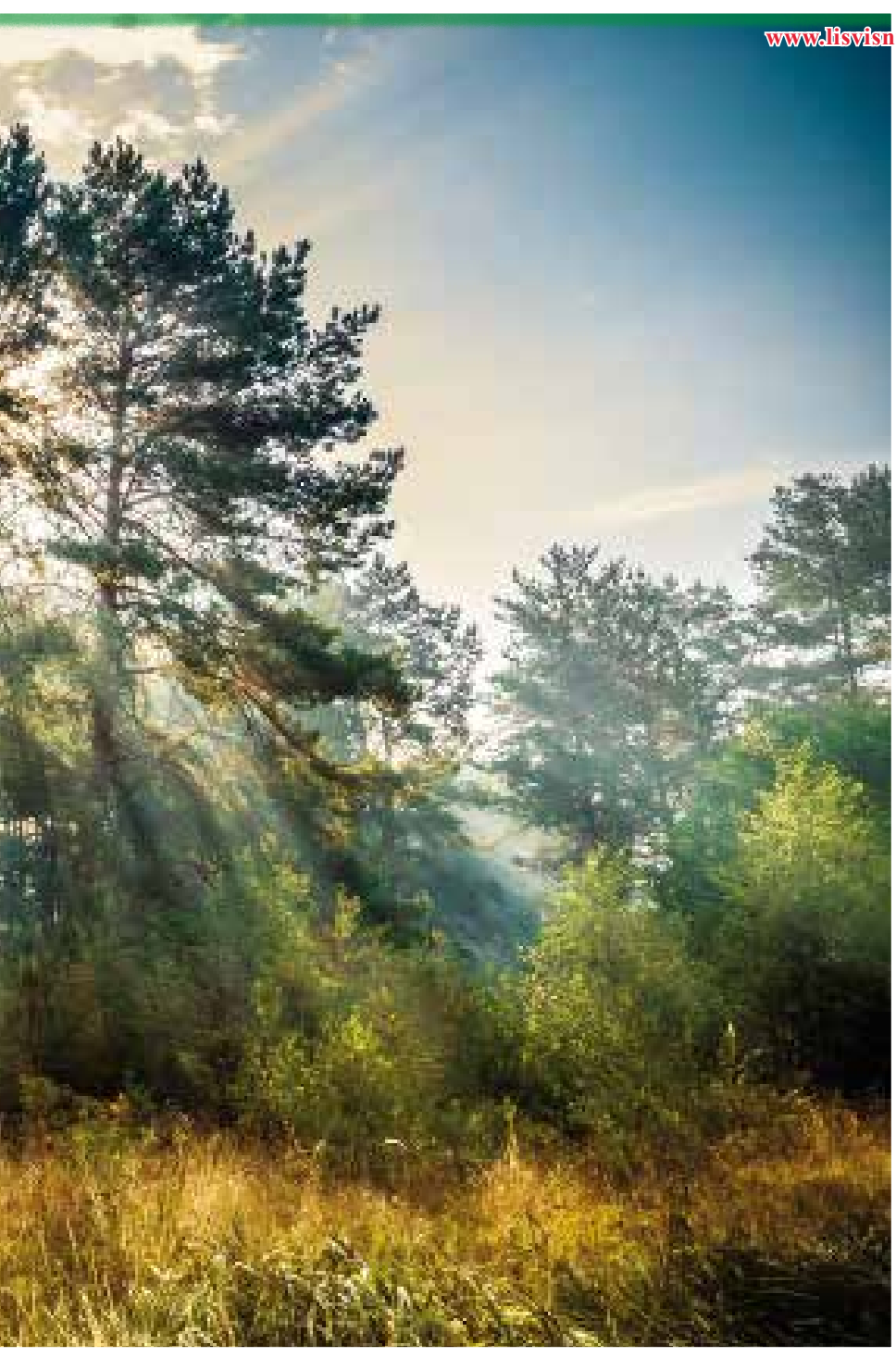
ЧЕРВЕНЬ

Пн	5	12	19	26	
Вт	6	13	20	27	
Ср	7	14	21	28	
Чт	1	8	15	22	29
Пт	2	9	16	23	30
Сб	3	10	17	24	
Нд	4	11	18	25	

Наш передплати

www.lisvisnyk.com.ua

Всеукраїнський журнал

ГРУДЕНЬ

Пн	4	11	18	25	
Вт	5	12	19	26	
Ср	6	13	20	27	
Чт	7	14	21	28	
Пт	1	8	15	22	29
Сб	2	9	16	23	30
Нд	3	10	17	24	31

ЛИСТОПАД

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

ЖОВТЕНЬ

Пн	2	9	16	23	30
Вт	3	10	17	24	31
Ср	4	11	18	25	
Чт	5	12	19	26	
Пт	6	13	20	27	
Сб	7	14	21	28	
Нд	1	8	15	22	29

ВЕРЕСЕНЬ

Пн	4	11	18	25	
Вт	5	12	19	26	
Ср	6	13	20	27	
Чт	7	14	21	28	
Пт	1	8	15	22	29
Сб	2	9	16	23	30
Нд	3	10	17	24	

ЛИПЕНЬ

Пн	3	10	17	24	31
Вт	4	11	18	25	
Ср	5	12	19	26	
Чт	6	13	20	27	
Пт	7	14	21	28	
Сб	1	8	15	22	29
Нд	2	9	16	23	30

СЕРПЕНЬ

Пн	7	14	21	28	
Вт	1	8	15	22	29
Ср	2	9	16	23	30
Чт	3	10	17	24	31
Пт	4	11	18	25	
Сб	5	12	19	26	
Нд	6	13	20	27	

ий індекс: 89631

Серед риб і коралів

Якщо ви безмежно любите море, його дивовижний світ, кольорову палітру і запах; якщо екстрим, адреналін через розширення світогляду – ваші перманентні супутники; якщо прагнення пізнати нове, хвилююче підводне життя моря сильніше за будь-які стримуючі фактори, тоді дайвінг – це саме те, що вам потрібно!

Принаймні, такий висновок отримала після дебюту підводного плавання у Червоному морі. Чесно, навіть не знаю, як достеменно описати враження. Здається, немає подібних слів, що здатні передати емоції захвату, ейфорії, подиву і навіть шоку, коли ти, мала піщина Землі, опиняєшся віч-на-віч з двоюким морським царством. З одного боку – розмаїття, велич, розкіш, майже неприродна бірюза, корали, риби яких завгодно форм, відтінків, розмірів. З іншого боку – невідомість, потреба прилаштовуватися, небезпека, тому що це не твій звичний світ.

Однак про все по черзі.

Загалом сучасний дайвінг є поширеною формою підводного плавання. Останнім часом він набуває дедалі більшої популярності серед любителів водного туризму. І не даремне. Адже дайвінг вирізняється унікальною комбінацією можливостей.

По-перше, це чудовий варіант навіть для тих, хто не вмів плавати! Річ у тім, що в процесі занурення та всієї короткотривалої мандрівки під водою вас супроводжує досвідчений інструктор, який, фактично, все робить замість вас (підтримує, направляє, показує

найкрасивіші місця з флорою та фауною). Учаснику залишається лише дотримуватися чітко встановлених інструкцій, правильно дихати (перед виходом у море кваліфіковані дайвінгісти доступно пояснюють правила поведіння під водою; занурення триває 15 хв. на відстані до 10 м) та насолоджуватися побаченим.

По-друге, це ексклюзивна нагода пізнати краси морського життя. У який спосіб можна більш ефективно отримати подібний досвід? Напевне, кращого не існує.

У цьому аспекті найпопулярнішим вважається дайвінг у Червоному морі, оскільки воно наділене декількома неповторними рисами.

Перша унікальність Червоного моря полягає в тому, що в нього не впадає жодна річка. Традиційно прісні водойми несуть із собою мул і пісок, суттєво знижуючи прозорість морської води. Ось чому вода в Червоному морі кришталєво чиста. Це справді так! Навіть коли ми плавали з масками на поверхні, занурюючи погляди в море, завжди чітко бачили морське дно, яке було на відстані приблизно п'яти, а то й навіть семи поверхового будинку!

Другою унікальністю цієї водойми є рівень її солоності. Так, Червоне море вважається одним із найсолоніших у всьому Світовому Океані (відсутність надходження прісного річкового стоку, високе випаровування, відокремленість від Індійського океану вузькою Баб-ель-Мандебською протокою). Цікаво, що солоність Червоного моря сягає приблизно 42%. Для порівняння: у відкритому океані показник солоності становить 34%, в Чорному морі – 18%, у Балтійському – лише 5%.

Власне, високий рівень солоності сприяє легкому плаванню. Адже сіль мимоволі виштовхує людину на поверхню, підтримуючи її, даруючи можливість плавати без надмірних зусиль.

І третя, найбільш вагома родзинка Червоного моря, стосується багатой, різноманітної, неповторної флори й фауни. Приміром, уздовж всього єгипетського узбережжя простягаються коралові рифи, що своєю природою походження привертають величезну кількість риб найрізноманітніших форм, параметрів, відтінків.

Спробуйте уявити себе у теплому бірюзовому морі. Ви повільно рухаєте руками, ногами, час від часу занурюючи обличчя під воду, а там... життя кипить-вирує! У товщі води поспішають-затримуються риби-мешканці: смугасті, чорно-білі, дрібні червоні, великі зеленувато-сірувато-голубі, плямисті, сріблясті, золотаві, тигрові, крихітні, великі, з шипами і без. Є багато жителів Червоного моря з оригінальними назвами типу риби-ангели, риби-метелики, риби-клоуни, султанки, риби-наполеони (назва пішла через характерний виступ на голові, який нагадує головний убір французького імператора). І серед того потоку ви – як тимчасова активна частина морського процесу життя. Дивовижно, хвилююче, піднесено, ейфорично!

Якоїсь миті, коли я повернула голову ліворуч, натрапила поглядом на величезну рибу, що переливалася різними відтінками зеленого. Гігантська розкіш, що меланхолійно пливла у своєму напрямку, приблизно на десять метрів нижче, ніж я. Затримую погляд, тамую подих від здивування і згодом повертаюся до пірсу. Ті, кому пощастило побачити миролюбного морського велетня, діляться враженнями, розмахують руками, намагаючись визначити розмір зеленої риби.

Поза тим, коли занурюєшся в костюмі на декілька метрів під воду, захоплює розмаїття коралового світу. Які хочеш форми (круглі, плоскі, розгалужені), а кольорова палітра взагалі дивує: від світло-жовтого і ніжно-рожевого до коричневого і синього. Як згодом пояснив інструктор з дайвінгу Мухамед, колір здатні зберігати лише живі корали. А після смерті вони втрачають м'які покривні тканини, залишаючи тільки білий кальцієвий скелет.

До речі, мешканці Єгипту ретельно піклуються про збереження всіх перлин Червоного моря. Наприклад, вилловлювати рибок або відривати шматочки коралів «напам'ять» суворо заборонено законом. В разі порушення

правил потрібно сплачувати штраф, що сягає, м'яко кажучи, немало – 500\$.

Зізнаюся: перед першим у своєму житті зануренням у море хвилювалася. Особливо, коли дайвінгіст Мухамед проводив інструктаж. А якщо не зможу спокійно і рівно дихати через акваланг? Раптом щось піде не так? Проте мої страхи виявилися оманливими. З власного досвіду переконалася у високому рівні техніки безпеки, надійності спорядження, професійності та підготовці коректних інструкторів. Нам достеменно роз'яснили всі тонкощі поведіння у процесі підводного плавання, зокрема, якими жестами керуватися для взаєморозуміння з інструктором, як правильно дихати та регулярно «продуватися». Мається на увазі затискання носа і, так би мовити, видих через вуха. Це необхідно для того, щоб справитися з різкими перепадами тиску на вуха.

Коли сиділа на краю яхти в очікуванні своєї черги, з ніг до голови «оформлена» підводним обладнанням, в мені боролися хвилювання і потреба діяти. На щастя, яскраво-бірюзова водойма додавала впевненості, підсилювала бажання пізнати невідоме. Опускаючись під воду, нижче, ще трохи нижче, спочатку здалося, що потрапила на іншу планету, де зовсім не відомі мені правила існування. Секунда-дві, трохи паніки, бачу врівноважений вираз обличчя інструктора, заспокоююся, згадую про рівне дихання, роблю «продування» (ай-й-й, вуха не звикли до такого тиску!) і... життя починає налагоджуватися.

Ой, леле, яка ж краса навколо: рибки, корали, нескінченна бірюза, неосяжна синь Червоного моря. Невже це не фільм, а чудова реальність, де мені пощастило бути в головній ролі?!

Тетяна МИЗНІКОВА
Фото автора

Туристу на замітку

Місто Шарм-ель-Шейх (Єгипет) вважається потужним туристичним центром на Червоному морі.

Клімат Шарм-ель-Шейха досить спекотний, тропічний пустельний, з дуже малою річною кількістю опадів. У січні-лютому нічні температури опускаються до +15°C. Однак удень світліть яскраве сонце, можна сміливо засмагати і купатися.

Влітку температура повітря здатна підніматися до +45°C і більше в тіні. Найтеплішим місяцем є серпень, середній максимум якого становить +38°C. Зазвичай навіть уночі температура не буває нижчою за позначку +30°C.

Температура води в морі не опускається нижче +20°C, навіть узимку (влітку піднімається до рівня +28°C). Дощі в Шарм-ель-Шейху надзвичайно рідкісні, повітря сухе і тепле в будь-яку пору року.

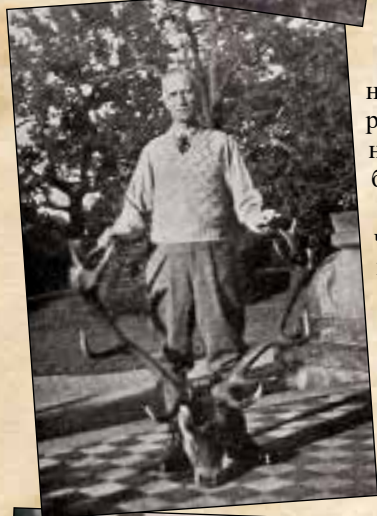
Найкращий період для відпочинку – жовтень-листопад. Протягом цих місяців у Шарм-ель-Шейху середні температури коливаються від +32°C до +28°C. Ідеальний час для засмаги, купання та дайвінгу.

Ворохта.

Мисливство та рибальство кін. ХІХ – поч. ХХ ст

Після закінчення Першої світової війни та із входженням Галичини до Другої Речі Посполитої ліси біля Ворохти перейшли у власність держави. Право на полювання перейшло до дирекції державних лісів, яка розміщувалась у Львові. Відповідно до поданого дирекцією оголошення право полювання на оленя у Ворохті можна було купити за 400 злотих; найдешевше (250 злотих) – у Гриняві та Явірнику.

Статистика відзначала, що у 1934 році у Галицькій частині Карпат добуто всього 136 самців, з яких четверту частину становили якісні трофеї. Фахівці відзначали, що серед кращих трофеїв були роги оленя (18-ка), добуті міністром Тарговським у Ворохті [12]. Про велику чисельність поголів'я оленів свідчить той факт, що у Ворохту в 1934 році приїжджав на полювання міністр Тарговскі, який добув роги (14-ку), а інженер Коморовський – гарну 16-ку. У Татарові граф К. Замоїський добув 10-ку, князь Колоредо – 12-ку.

Однією з основних складових, що визначає ефективність мисливства, є його пропаганда для отримання позитивного іміджу у суспільстві. Вона допомагає відстоювати інтереси мисливської галузі та ухвалювати лояльні до мисливства нормативно-правові документи. Для реалізації цих завдань мисливські товариства використовували спеціалізовані виставки.

Одна з мисливських виставок (5-30 вересня 1936 р.) була присвячена 60-річчю заснування Галицького (Малопольського) мисливського товариства і відбулась у Львові. На цій виставці демонстрували й два трофеї, добуті біля Ворохти. Серед трофеїв були роги оленя, добутого у Ворохті графом Бельським у 1925 році. Вони вважались найкращим трофеєм, добутим після війни у Карпатах. Іншим цікавим експонатом була шкіра рисі, добутої за допо-

могою капкана у 1931 році у Ворохті. Власником трофею був граф Юліуш Бельський. Згаданий трофей графа Юліуша Бельського представляли на Міжнародній мисливській виставці у Берліні у 1937 році, де він із 213,1 бала увійшов до першої категорії міжнародних трофеїв і отримав золоту медаль. Крім рогів оленя, відомий мисливець представив трофей дикого kota, добутого у Ворохті 1928 року. Також на виставці були представлені роги, добуті К. Ламбертом у Ворохті у 1936 році. З результатом 196,9 бала вони увійшли до третьої міжнародної категорії, отримавши бронзову нагороду.

Облік мисливських видів дичини був запроваджений з 20-х років ХХ ст. Відзначалося, що завдяки ефективному веденню мисливського господарства, яке передбачало регулювання чисельності хижаків, до Першої світової війни на Чорногорі було повністю знищено вовка, у 1909 році його взагалі не бачили. Занепад мисливського господарства, який був спричинений війною, зумовив зростання чисельності вовка, хоча його у 1928 році фіксували лише як перехідного. Державні статистичні дані відзначали, що на території Станіславівського воєводства нараховували 1289 оленів, 1635 козуль, 128 ведмедів, 213 вовків, 1189 кабанів, 86 рисів, 132 дикі коти. У татарівському надлісництві обліковували 5, а у Ворохтянському – 8 голів ведмеда. Про велику чисельність ведмеда у мисливських угіддях біля Ворохти свідчить і той факт, що у тунелі між Ворохтою та Зиміром поїзд переїхав ведмеда. Здійнявся такий рев, що поїзд змушений був зупинитись. Також у Ворохтянському надлісництві обліковували 5 рисів.

Рудольф Вацек (м. Львів) на нараді (1932 р.) відзначав, що найвища щільність оленів облікована у Ворохтянському надлісництві: на площі 15465 га – 310 оленів.

Для піднесення чисельності мисливських видів тварин на початку ХХ ст. на території ворохтянських лісів було заплановано створення Природного парку. Тодішні науковці

відзначали, що Надвірнянський повіт має для цього відповідні геграфічні умови, так як тут протікає багато річок і височіють гори. У 1912 році планували організувати парк на площі 125 тис. га, так як цього року закінчувався термін оренди права полювання князя Ліхтенштейна. Через початок Першої світової війни ці плани не здійснились, але плани про організацію Природного парку залишались у 20-х роках ХХ ст. на порядку денному нової влади – Другої Речі Посполитої.

У 1876 році розпочинає свою діяльність «Галицьке мисливське товариство», яке впливає на мисливство всієї Галичини. Практично у всіх 74 повітах Галичини були організовані філії цього мисливського товариства. Його представники (делегати) розподіляли повіт на ділянки, в яких вони здійснювали нагляд у галузі мисливства. Історія зберегла імена членів товариства, які репрезентували його у Ворохті. У 1905 році громадський нагляд відповідно до рішення зборів Надвірнянської філії від 19 листопада цього ж року здійснював Ян Каліта з Микуличина, у 1930 р. – інженер Філіп Гірш, який був у 1926 році керівником Ворохтянського надлісництва.

Велике значення мав розвиток рибальства на Пруті, що протікає через Ворохту. Наприкінці ХІХ ст. почалось масове зарибнення річок. З 1879 року на річці Прут проведено першу спробу акліматизації лосося. У 1882 році завдяки старанням професора Л. Вайгейля було зарибнено Прут 1000 шт. малька лосося. Зарибненням Прута займався й граф Артур Потоцький та надлісничий К. Обст. Протягом 1879-1882 рр. Прут було зарибнено мальком: лосося балтійського (2013 шт.), харіуса (950 шт.), вугра (300 шт.), лосося каліфорнійського (300 шт.), форелі річкової (19800 шт.), лина (300 шт.). Всього за цей період річку Прут зарибнено було 29942 шт. малька різних видів риби.

Рибні запаси річки Прут досліджували з 80-х років ХІХ століття. Великий внесок у цю справу зробив наш земляк, уродженець села Яблунова (Коломийський повіт) Максиміліан Сила-Новицький, який у подальшому очолив кафедру зоології Ягелонського Університету у Кракові. Річка Прут була описана у його працях: «Атлас риб галицьких річок» (1889 р.) та «Риби басейну Вісли, Стиру, Дністра і Пруту в Галичині» (1887 р.).

У тридцятих роках ХХ ст. у притоці річки Прут – долині потоку Жонка на рівні 540 метрів над рівнем моря був організований інкубатор для розведення форелі. У 1932 році тут сталась пожежа, але вже до 1935 року господарство повністю відновило свою роботу. Метою господарства було зарибнення річки Прут на проміжку між Ворохтою та Делятином.

У господарстві був інкубаційний будинок, всередині якого розміщувався бетонний басейн та 15 інкубаційних апаратів. Розмір кожного інкубаційного апарату вмещав 10 тис. ікринок. Тож за

одну закладку можна було інкубувати до 150 тис. ікринок форелі. Вода, що надходила до інкубатора, фільтрувалась природними фільтрами зі щебеню. Безпосередньо біля будинку були три ставки загальною площею біля 160 м², які використовували для розведення риби малька до розміру 4-5 см. Нижче було ще два стави площею 1000 м² кожен, призначені для розведення форелі для споживання. У господарстві розводили два види форелі – річкову та райдужну. Річкову форель продавали рибальським ревірам для зариблення.

Крім зариблення Пруту, мальок форелі поставлявся до Солотвинського управління державними лісами, повітового рибальського товариства у Коломиї, до Спортивного клубу вудкарів у Львові, а також до ревірів 4 та 5 на Бистриці Надвірнянській.

Для організації промислового вилуво риби всі річки Галичини були поділені на рибальські ревіри. Едикт Га-

лицького намісництва Л. 91.242/1898 від 28 жовтня 1898 р. розподілив річку Прут на 18 рибальських ревірів, причому кожен ревір, як правило, починався та закінчувався межею між гмінами. Річку Прут у Надвірнянському повіті було розподілено на 6 рибальських ревірів (1-6): 1-й ревір – від утворення річки Прут до залізничного моста на Пруті до місця, Ребровач; 2-й ревір – від залізничного моста до впадання притоки Женець; 3-й ревір – від впадання притоки Женець до межі між гмінами Микуличин та Ямна; 4-й ревір – від межі між гмінами Микуличин та Ямна до межі між гмінами Дора та Делятин; 5-й ревір – від межі між гмінами Дора та Делятин до впадання притоки Іванівка між гмінами Добротів та Ланчин; 6-й ревір – від впадання притоки Іванівка між гмінами Добротів та Ланчин до межі між гмінами Саджавка та Іванівці.

У Коломийському повіті річка Прут була поділена на 5 рибальських ревірів (7-11): 7-й ревір – від межі між гмінами Саджавка та Іванівці до межі між гмінами Сопів і Вербіж; 8-й ревір займав усю річку Лючку – від початку до впадання її у річку Прут. Річка Пістинька була поділена на два ревіри (9, 10): 9-й ревір – розпочинався від утворення річки до моста в селі Пістинь; 10-й ревір – від моста в селі Пістинь до впадання у річку Прут; 11-й ревір – від межі між гмінами Сопів і Вербіж до межі між гмінами Залуччя та Замулинці.

У Снятинському та Косівському повітах знаходилось 7 ревірів (12-18): 12-й ревір проходив від межі між гмінами Залуччя та Замулинці до межі між гмінами Заболотів і Тулуків; 13-й ревір знаходився на річці Чорнявій від межі між гмінами Виноград та Остапківці до межі між гмінами Любківці і Вовчківці; 14-й ревір займав річку Рибницю з початку до межі між Косівським та Снятинським повітом; 15-й ревір розміщувався на річці Рибниця від межі між Косівським та Снятинським повітом до межі між гмінами Рудники і Вовчківці; 16-й ревір знаходився на річці Прут від межі між гмінами Заболотів і Тулуків до межі Коломийського повіту; 17-й ревір – по річці Прут від межі Коломийського повіту до межі між гмінами Микулинці і Снятин; 18-й ревір – по річці Прут від межі між гмінами Микулинці і Снятин до границі з Буковиною. Всі притоки, що впадали у рибальський ревір, також відносились до цього ревіру.

Олег ПРОЦІВ

Закінчення у наступному номері

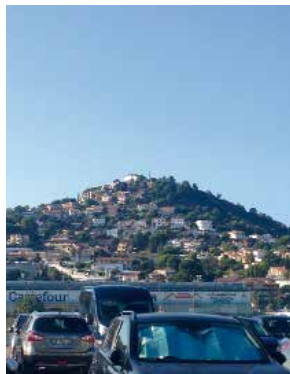
Напевно, сьогодні й там холодно. Люди готуються до Різдва, у готелях – міжсезоння. Відпочинок перелаштувався на сніжний екстрим.

А ще зовсім недавно, восени, Іспанія зустріла теплим затишком

бурхливого життя.

...Ранки холодні, а дні – затишно-теплі. Аж розморено-жаркі. Інколи сонце гріє надто немилосердно. Тут усе йде своїм плином, – рухливо і розмірено водночас. Люди наче нікуди не поспішають. Живуть близько-близько один до одного, використовуючи кожен клаптик дорогоцінної землі. Про море – особлива розповідь. Воно – бурхливе. Для людини творчої то – неймовірний релакс. Вода тепла і така солоня, що коли крапля потрапляє на губи, то здається, ніби з'їв жбан солі. Смішно, весело і добре водночас. Добре – від відчуття природи, ненаграності буття і перебування в особливому світі. Хвилі підкидають, наче граючись. І ти – маленька піщинка цього світу. Маленька людина у вихорі води, яка може врятувати або поглинути.

Там, де народилася і вмерла корида, або... Таємниці Іспанії

Житловий квартал у Санта Сусані

Іспанія... Країна, до якої так давно хотіла потрапити, зустріла привітно.

...Санта Сусана – маленьке містечко в Каталонії (провінція Іспанії). Місто дуже гарне. Тихе. Біля моря розташовані готельні комплекси. Місцеве населення живе децю далі. Між туристичною зоною до місця, де мешкають місцеві, розкинулася дорога, далі – територія, відведена під городництво (тут вирощують спеції та овочі), і мережа магазинів. А ще далі, на підвищенні – місцеві вілли. Скажу вам – вони неймовірні. Місцеві розповідають, що будинок у два поверхи на кілька кімнат, який може собі дозволити пересічний іспанець, досить малий за їхніми мірками. Тут полюблять простір і розкіш. Звичайно, у великих містах живуть і в квартирах, і в приватному секторі, але кожен хоче зручностей і намагається їх отримати. Інакше, кажуть іспанці: для чого трудитися?

Температура води у морі восени трохи нижча 23-х градусів. Іспанці вибачаються за те, що вона надто холодна, і пояснюють: «У цій частині Іспанії вода не надто тепла, – впливає холодна течія, яка протікає поблизу». Думається: не були ви у нас, в Одесі, де навіть у липні вода прогривається до 22 і це вже здається прекрасним.

Неймовірна Барселона

Звісно, побувати в Іспанії і не відвідати Барселону, було б злочином. Місто вражає. Культурою, архітектурою, самобутністю. Воно все – наче суцільний архітектурний шедевр.

Перш ніж перейду до туристичних родзюнок Барселони, розповім кілька цікавих спостережень. Поліцейські у Барселоні ретельно

Храм Святого Сімейства

стежать за тим, аби автобуси у місті, де туристів зазвичай набагато більше, ніж місцевого населення, рухалися чітко за графіком і час їхньої стоянки не перебільшував 5 хвилин. Автобусам, які везуть туристів, виписані певні маршрути, які ні в якому разі не можна порушувати. Навіть піші екскурсії можуть рухатися лише тими вулицями, які дозволені для руху туристів. Наш екскурсовод, аби зекономити кілька хвилин і швидше прийти до місця призначення, вирішив скоротити шлях і не обходити будинок. Відтак ми стали свідками того, як чітко поліцейські виконують свої обов'язки. Нам пояснили, що все виписано і порушувати правила не дозволено нікому і ні за яких обставин.

На вулицях Барселони також є нелегальні торговці. Вони пропонують усе. Від сумочок та «фірмових» спортивних костюмів до м'яких іграшок та сувенірів. Увесь цей крам у них лежить на покривалах, розкладених на бруківці. До кінців таких простирادل прив'язані шнурки. Це – для швидкого реагування на набіги поліції. Як тільки наближаються правоохоронці, торговці просто смикають за мотузку і втікають, тягнучи свій крам за собою. Відтак, купуючи значно дешевший товар у таких продавців, слід пам'ятати, що віддавати гроші не можна, не взявши до рук обрану вами річ. Адже і гроші, і покривало з вашою покупкою, може просто «побігти» з продавцем, який втікає від поліції.

Попри те, що місто переповнене туристами, воно неймовірно чисте. Багато хто рухається на велосипедах, скутерах та мотоциклах. Дуже багато світлофорів, стовпів для електропередач оформлені у стилі Гауді – неймовірні, чудернацькі і величні.

Хвала природі від Гауді

Коли іспанців запитують, де б хотіли побути наодинці з Богом, вони відповідають: «Тільки не у Храмі Святого Сімейства»... Попри такі неоднозначні висловлювання, у 2005 році храм Святого Сімейства був внесений до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а в листопаді 2010 року папа Бенедикт XVI освятив його і проголосив Малою папською базилікою. У той же день церкву офіційно оголосили готовою до щоденних богослужінь. Богослужіння тут відбуваються, проте так просто сюди зайти неможливо.

...Архітектурно храм неймовірний, якщо цим словом щось можна сказати. Таке враження, що хтось сипав із неба мокрий пісок, який складався у химерні форми, неймовірні, незбагнені хвилі, зсуви й усе це перетворилося на дивовижні піщані замки. Словом, збагнути, що це може бути витвір людини, просто неможливо.

Скульптор Гауді, який, на жаль, не мав послідовників і так і залишився єдиним, який створив такі шедеври мистецтва, свого часу зауважив, що храм має бути величним, але не перевищити творіння Господа, подароване цій землі, – найвищої точки Барселони – гори Монжуїк. Відтак храм на 1 метр нижчий гори і становить 170 метрів.

Будівництво споруди почалося ще в далекому 1882 і не закінчено досі. Ідея зведення храму зародилася в 1874-му і завдяки щедрим благодійним внескам уже в 1881 році для нової церкви була куплена земельна ділянка, яка знаходилася недалеко від міста, в районі Ешампле. За рішенням міської влади, фінансування будівельних робіт повинно було здійснюватися тільки за рахунок приватних пожертвувань, що й стало основною причиною настільки тривалого будівництва.

Спочатку проект храму належав Франсіску дель Вільяру, який планував побудувати його в неоготичному стилі. Але архітектор встиг спроектувати лише величезну апсиду, що складається з семи каплиць. У 1883 році керівництво роботами перейшло в руки Антоніо Гауді, який значно змінив первісну концепцію майбутньої церкви. Усі наступні роки свого життя він працював над будівництвом храму Святого Сімейства.

Гауді працював у своєму стилі. Звичним для нього було ігнорування необхідності складання попередніх планів робіт. Він робив начерки основних форм будівництва, а потім

у ході роботи повністю віддавався імпровазації у створенні конструкцій і деталей. Для того, щоб контролювати робочий процес, Антоніо постійно перебував на будівельному майданчику, оселившись в одній із кімнат у ще незавершеному будинку храму. Відповідаючи на запитання щодо тривалості будівництва, Гауді казав: «Мій клієнт не поспішає».

За задумом архітектора, храм Святого Сімейства повинен був стати Біблією, втіленою в архітектуру. Кожен фасад присвячувався одному з трьох головних етапів життя Христа на землі: Різдво, Страсті Христові і Воскресіння. Гауді вирішив, що вся будова буде вінчатися дванадцятьма вежами, що символізують дванадцять апостолів. Центр же прикрасить вежа, присвячена Ісусу Христу.

Роботи Гауді неймовірні, бо вони такі, наче їх створила природа. Та й

Храм розбудовують досі

архітектор прагнув якомога досконаліше дотримуватися природності. За задумом зодчого, колони, які є головним несучим елементом будівлі, у міру наближення до склепін розгалужуються, утворюючи фантастичну конструкцію у вигляді лісу. Сонячне світло, падаючи всередину храму крізь вікна, які розміщені на різній висоті, створює відчуття того, що крізь гілки дерев пробивається сльиво зірок. Ще одна унікальна риса споруди – дивовижна акустика, на створення якої автор витратив чимало років. Ідеальна система дзвонів, що приводяться в рух вітром, наповнює храм музикою, яка наче твориться Богом.

Гауді називав своє дітище «органом для Господа». Архітектор дуже багато фантазував і якщо досконалості його фантазій заважали роботи вже створені, він без застереження руйнував уже зроблене і будував нове. Це був неймовірний чоловік, який усе своє життя присвятив архітектурі, рівної якій немає у всьому світі.

...У просто одягнутому старенькому чоловікові, якого збила машина, ніхто спочатку й не впізнав славетного архітектора. Антоніо Гауді помер у 1926 році, на момент його смерті храм Святого Сімейства був завершений менше ніж на 20 відсотків.

Роботу Гауді продовжив Домінік Суграньес. Але Громадянська війна, яка сколихнула Іспанію у 1936 році, призупинила всілякі будівництва. У воєнний період каталонські анархісти дісталися до моделі храму, зруйнували її, а також знищили цінні креслення Антоніо Гауді. Будівля також постраждала. У 1940-х почалося воскресіння храму. Роботу над проектом відновили. Архітектори, які продовжили роботу Гауді, вносили у будівлю свої стилі. Це добре видно, якщо храм обійти.

Завершення будівництва храму Святого Сімейства заплановане на 2026 рік. Саме цього року відзначатимуть сторіччя із дня смерті Антоніо Гауді.

Після великого архітектора залишилися роботи, які чітко показують, що їх автор – саме Гауді. Цей стиль так нікому й не вдалося повторити. Останньою завершеною роботою Гауді став будинок Міла. Розпочав він його 1906-го. І завершив через чотири роки. Це найбільш бездоганий витвір із точки зору художнього смаку сьогодення. Безумовне дивацтво цієї споруди в очах сучасників закріпилося у назві, якою барселонці нарекли її: Ла Педрера – «Каменоломня».

Вигляд будинку Міла асоціюється із якимось складним скельним утворенням. Як тільки будинок почали будувати, одразу взялися й за «розшифровку» образу, якими міг надихатися Гауді. Припускали, що це були кручі поблизу рідного селища і гори в районі Сант-Феліу де Кодінес, і скелі в руслі потоку Перейс на півночі острова Мальорка. Коли ж будинок добудували, він не міг не привертати ще більшої зацікавленості барселонців. Будівля стала обростати безліччю анекдотів і карикатур. Попри фантастичність форм, слід зауважити, що

будинку Міла – абсолютно раціоналістична споруда. Але й ця будівля, як і всі інші творіння архітектора, – пам'ятник природі.

Запозичивши у природи геометричний принцип, архітектор покривав його природним декором.

Повернувшись до храму Святого Сімейства і його фасаду Різдва, зауважу: там ретельно відтворено більше ста видів тварин і стільки ж рослин. Це «просто» відтворення природи, «нехитре» наслідування їй, стали фактично справжньою революцією в архітектурі і возвеличенням природи. Революцією, яку здійснила одна людина, – без маніфестів і високих гасел.

Кривава корида – в минулому Каталонії

Загалом же Іспанію без кориди уявити важко, це – її історія. Кажуть, для іспанців корида – не тільки розвага. Сутичка безстрашного воїна з лютою твариною символізує для них героїчну історію країни. У цьому сенсі і матадор, і бик уособлюють дух Іспанії. Поєдинок тварини і людини, за переконанням іспанців, сприяв вихованню у народі стійкості і мужності, здатності з честю виходити із найважчих життєвих ситуацій.

Останні бої биків у Барселоні від-

булися 5 років тому. Повна заборона на кориду у Каталонії вступила у силу з початку 2012 р. У день завершення сезону іспанці попрощалися з національною розвагою назавжди.

У закриття сезону всесвітньвідомою ареною Монументаль, долю якої досі вирішують, була заповнена вшент – усі 20 тисяч квитків розпродали, а на арену того дня вийшли найкращі матадори Іспанії. Почуття щодо заборони досі суперечливі, адже вирішальним у тому, що в Каталонії не буде кориди, став один голос. Проте – рішення є рішення.

Попри те, що чимало каталонців справді задоволені закінченням ери кориди, деякі іспанські політики ставляться до цього скептично. Критики вважають, що ця заборона – радше вияв інакорумства каталонців, аніж турбота про тварин.

Корида ще відбувається у дея-

ких куточках Іспанії. Також, на місці здибування, кориду проводять у Франції, Португалії, Латинській Америці та навіть Африці.

Як не дивись, але крім усього, корида – дуже яскрава театралізована вистава. Багато хто досі стверджує, що з глядачем на кориді відбувається те, що прийнято називати «катарсисом», звільненням від накопичених турбот, невдоволень, роздратування й інших вкрай негативних відчуттів.

Корида – це не просто гра. У боях мають змогу брати тільки окремі бики та тореадори. Бойових биків відбирають за розміром, формою рогів і красою ліній тіла. Їх спеціально вирощують на фермах, за ними ретельно доглядають, виховують і тренують. Бик повною мірою повинен відповідати уявленням іспанців про силу, шляхетність і відвагу.

Матадорів же готували і готують спеціальні школи. Тореро повинен бути стрункий, красивий і гнучкий. Однак головна увага приділяється психіці і темпераменту. Іспанський тореро – це, як правило, уродженець Андалузії, віком до 35 років. Втім, бувають і винятки з цього правила (маю на увазі походження, але аж ніяк не вік): сьогодні відомі дві іспанки тореро-жінки, є також російський тореро – колишній співробітник ФСБ РФ. Слід зауважити, що іспанські матадори – люди зовсім не бідні. За гру зі смертю вони отримують колосальні кошти.

Каталонія стала другим регіоном Іспанії, після Канарських островів (там корида заборонена з 1991 року), який поставив тисячолітню традицію поза законом. У столиці Каталонії було дві арени для бою биків. Одна з них на Пласа Еспанья, інша – Арена Монументаль. Приміщення Монументаль дуже гарне і видовишне. Тут неодноразово відбувалися концерти світових зірок. У 1965 році тут співали «Бітлз».

Наразі вирішують, що ж робити з непотрібною тепер Ареною Монументаль, – знести її зовсім чи переобладнати під якісь інші потреби.

Вулицями – до співаючих фонтанів

Ми відстали від екскурсії. Автобус нас не дждався і ми з подругою побрели у пошуках метро, аби дістатися «співаючих фонтанів» – останньої точки нашої одноденної екскурсії Барселоною. Зазвичай фонтани зали-

шають «на десерт», адже споглядати дійство цікаво, коли вже темно.

Барселона не дала загубитися. Нам кожен був готовий допомогти, зрозуміти – тут звикли до туристів, які розмовляють різними мовами.

А ось і фонтани. Йдемо алеєю до головних, а по обидва боки цілі колони вступу до дійства – фонтани менших форм. Їх дуже багато. Аби дістатися до епіцентру співаючих, потрібно піднятися сходами, а тоді ескалатором. Людей неймовірно багато. Усі фотографують, записують на відео, дослухаються і... шумлять. Під класичну музику різними барвами і струменями фонтанує вода.

Поруч мене стояли, найімовірніше, українці, адже фонтани у Барселоні вони порівнювали із Вінницькими і, як не дивно, констатували, що наші – вітчизняні – кращі. Нічого сказати щодо схожості чи відмінності фонтанів не можу, але обіцяю побувати у Вінниці, аби переконатися у правдивості цих слів і розповісти вам.

Оксана ЧУРИЛО

Фото автора, директора турагенції «Rise UP» Олени БАБІЙ та з інтернет-носіїв

Корисне і небезпечне

Багаторічна запашна (рослина при розтиранні виділяє приємний запах) трав'яниста рослина з родини складноцвітних. Досить груба, прямостояча рослина заввишки до 80 см, утворює декілька стебел. Листки чергові, перисто розсічені, з довгуватими ланцетовидними пильчастими частками, зверху темно-зелені, знизу – сірувато-зелені. Яскраво-жовті трубчасті квітки зібрані на верхівках стебел у кошики і утворюють плоскі суцвіття. Цвіте рослина впродовж усього літа і заважає теплу частину вересня.

Пижмо звичайне як правило обирає для свого життя сонячні галявини, інколи росте у чагарниках, але на сонці ні в якому разі не

росте під пологом лісу у тіні. Її приємні на вигляд, ще здалеку помітні жовті квітки завжди заставляють людей звертати на них увагу.

Люди, які знають лікувальні властивості рослини, не проходять мимо, а зривають квіткові кошики без квітконіжок. Робити це треба у червні-липні, заготовляючи молоді квітки.

Рослина отруйна. Має характерний камфорний запах, бо в ній є ефірна камфорна олія, до складу якої входить глістогінна речовина, що вбиває аскариди. Є в рослині й дубильні речовини.

У науковій медицині пижмо застосовують як глістогінний засіб. Препарати з цієї рослини суворо дозують, бо вважають її отруйною.

Пижмо звичайне – пижма обыкновенная – *tanacetum vulgare* – L. – богова рябинка, воротич, воротиш, глистник, горлянка, дика рябина, дерев'яний, жовта горобинка, жовтий дерев'яний, кориворот, коровай, кудрявець, маточник, мишка, навратник, навраток, навротень, навротич, навротіш, навротіш звичайний, остуда, пижма, пижмо, пизьмо, піжма, пізьмо, польова горобинка, привертень, приворот, привротень, райцівіт, ранник, ромешек, рум'янок лісовий, рябинчик, шальник, шкальник.

Святкове меню

Салат із сьомгою та огірком

Салат можна їсти і в теплому вигляді, і не страшно, якщо охолонуть інгредієнти.

Час приготування: 40 хв.

Інгредієнти: 200 г сьомги; 1-2 картоплини; 1 морква; 1 солоний огірок;

5-6 перепелиних яєць; 50 г зеленої цибулі; 1 ч. л. оливкової олії; за смаком – соус соевий; сіль і спеції.

Приготування: майже всі продукти треба відварити. Окремо картоплю з морквою та паралельно перепелині яйця (із запасом). Оскільки риба вариться менше, займемося нею. Очистимо тушку, виймемо кістки. Філе наріжемо на шматочки і покладемо в злегка підсолену воду зі спеціями. Варимо три хвилини після закипання. Вже готові яйця ріжемо на четвертинки. Остудимо картопельку та моркву під струменем холодної води. Очистимо й наріжемо дрібно.

Огірок солоний (краще свіжий, але тоді присолити доведеться) накришимо дрібно, як цибульку.

Власне, тепер нам треба зібрати всі продукти в мисці. Адаже необхідно ще їх окропити заправою. З'єднаємо соус і масло. Можна додати кілька крапель соку лимона. Заправляємо салат і перемішуємо.

Рулька

Інгредієнти: рулька – 1-1,5 кг, пиво – 1 л (темне), вода – 1 л, яблуко – 1 шт. (зелене, кисле), морква – 1 шт., цибуля ріпчаста – 1 шт., селера коренева – 1/4 шт., лавровий лист – 2 шт., кріп – 1/2 ч. л. (сушений), часник – 1/2 головки, перець чорний – 8 шт. (горошок), чорний перець – 1/2 ч. л. (мелений), гвоздика – 5 шт., сіль – за смаком.

Глазур: мед – 1 ст. л., часник – 1 ч. л. (подрібнений), гірчиця зернова – 1/2 ст. л., бульйон – 35 мл.

Приготування: свинячу ногу потрібно гарненько промити і почистити ножом. Залити рульку пивом і залишити в холодильнику на ніч. Вранці у пиво додати воду і довести до кипіння. Відразу ж покласти в бульйон спеції (чорний перець горошком, лавровий лист, гвоздику, кріп). М'ясо обсушити. Тепер надрізаємо шкіру по колу за допомогою вузького

лісова кухня

Щоб задовольнити таку птицю, потрібно врахувати, що ця істота не жадібна, може, десь в міру економна. Але це не означає, що стіл повинен ломитися від надмірностей. На столі має бути все в достатку, але страви варто готувати досить прості. Щоб Півень був задоволений, на столі обов'язково повинні бути фрукти і овочі в будь-якій їх варіативності. Також не зайвим буде знайти на столі місце для смності із зерном. Як відомо, це улюблені ласощі Півня.

цілюща аптека

Одержано препарат квіток пижма – сухий екстракт, що знижує артеріальний тиск, розширює кровоносні судини і знімає спазми.

Крім того, пижмо застосовують при поліартриті, подагрі, головному болю, запамороченні, епілепсії, анемії та розладах діяльності серцево-судинної системи, асциті.

Відомо, що пижмо звичайне пригнічує розвиток гнильних бактерій і бактерій, які викликають рак.

У народній медицині цю рослину використовують досить широко. Відвар квіток і насіння пижмо є ефективним засобом для вигання аскарид і гостриків, а іноді й стьожкових глистів. Застосовують ліки з пижмо й при жовтяниці та при порушеннях функціональної діяльності шлунково-кишкового тракту.

Крім того, в народі користуються квітками й насінням цієї рослини як заспокійливими засобами від ломоти (при ревматизмі), головного болю, іпохондрії й епілепсії та при жіночих хворобах.

У народі пижмо звичайне давно знають як засіб, що відганяє комарів (мух і бліх) і замінює собою нафталін – у боротьбі з міллю та блохами.

Листя пижмо є заміником кориці та мускатного горіха і використовується в США для виробництва лікерів та консервування м'яса.

Способи застосування. Відвар квіток (при запаленні кишків): 25,0 г лікарської сировини на 200,0 мл окропу; випити за 3 рази.

Порошок із квіток з медом: по 2-3 г, 2-3 рази на день.

Настоянка: 5,0 г сировини поміщають у 100 г спирту, настоюють у теплому місці продовж 8-10 днів і зрідка збовтують. При домашньому приготуванні настойки замість спирту застосовують горілку, але беруть її в два рази більше, ніж спирт.

Вживають таку настоянку по 30-40 крапель 3 рази на день (при хворобах шлунка).

Клізма (коли виганяють гостриків): 1 столову ложку порошку з насіння пижми змішують із двома (середнього розміру) зубками часнику й 10 хвилин варять у 2 склянках молока в накрійтій посудині на легкому вогні. Проціджений і введений ще теплим вміст клізми треба затримати всередині якомога довше. Цю процедуру можна повторити.

Вищевказані властивості та рецепти описані в книзі «Лікарські рослини в народній медицині», автор О. П. Попов показали, що багато засобів допомоги хворим можна взяти з рослинного світу.

Відома медичному світові Хільдегарда Бінгенська настійливо рекомендує пижмо звичайне від паразитів кишківника – таке застосування на довгий термін вкорінилося в народній медицині. Але через вміст отрути не рекомендується використовувати цю рослину з метою самолікування.

Використання пижмо звичайного протипоказане вагітним жінкам і дітям раннього віку.

Валерій ПНЕВСЬКИЙ
Фото автора

лісова кухня

дуже гострого ножа, відстань між надрізами приблизно 2 см. Підготовлену рульку гарненько натираємо сіллю і перцем.

Крупно порізати свіжі овочі (яблуко, моркву, цибулю і селеру), часник розчавити і покласти в каструлю. Це природні підсилювачі смаку бульйону, в якому буде нудиться нога, просякуючись ароматами. Фрукти краще брати з яскраво вираженим кислим смаком, відмінно підходять яблука та айва. Свинячу ногу кладемо в сильно киплячий бульйон. Якщо варите не одну рульку, то закладайте їх по черзі, кожен раз чекаючи закипання бульйону. Це допоможе «закрити» м'ясні соки всередині, а не виваритися в процесі. М'ясо в підсумку вийде найм'якшим. Томити рульку треба під закритою кришкою не менше 2 год. Час буде залежати від розміру шматка. Чим менше нога, тим менше часу потрібно на розварювання, тому контролюйте процес, щоб рулька не розвалилася у каструлі. Як тільки м'ясо стане м'яким, вийміть його з бульйону. Свинячу ногу бажано поставити вертикально на деко. Приготуйте глазур із бульйону, меду, часнику і гірчиці. Відправляємо рульку в розігріту до 200 градусів духовку на

півгодини і не забуваємо змащувати її глазур'ю. Запікаємо до появи красивого рум'янцю.

Фрікасе

Інгредієнти: свинина – 300 г; печериці – 150 г; цибуля ріпчаста – 1 шт.; часник – 2 зубчики; коріандр – 0,5 чайної ложки; суміш перців – 0,5 чайної ложки; вода – 100 мл; сметана – 2 ст. ложки; сир плавлений – 1 ст. ложка; борошно – 1 ст. ложка; петрушка – 10 г.

Приготування: свинину нарізати кубиками. Також поріжемо печериці. Цибулю та часник у це блюдо треба нарізати максимально дрібними частинками. Фрікасе будемо приправляти щіпкою коріандру. У кого є мелений – можете взяти його. Я ж беру зерна і товчу їх у тарілці.

Тепер, можна ставити сковороду з товстим дном на плиту. Коли вона розігріється, викладаємо в неї м'ясо.

Одразу рясно солимо. Так обсмажуємо свинину протягом 4-5 хв, постійно перемішуючи, потім викладаємо печериці.

Перемішаємо і накриємо кришкою ще на 5 хв. Після чого додаємо цибулю.

А слідом за нею відправляємо в сковороду і часник. Перемішуємо, додаємо суміш перців і залишаємо під кришкою сковороду ще на кілька хвилин. Тепер додаємо в сковороду половину склянки відфільтрованої води. Відразу ж додаємо і дві столові ложки

сметани. Перемішуємо і додаємо столову ложку плавленого сиру. Хто хоче максимальної ніжності, може додати дві.

Дасмо сиру розплавитися ще більше, знову все наявне багатство смаків у сковороді перемішуємо. І додаємо одну столову ложку борошна. Постійно перемішуємо до загустіння.

Коли Фрікасе загусне, можна викинути плиту і взятися за петрушку. Подрібнивши, викладаємо її в сковороду.

Фрікасе готове! Подавати можна з будь-яким гарніром.

смачного!

«Молитва» хижака

Полюючи, богомол може сидіти так годинами, аж поки, не дочекавшись зручного моменту, одним точним рухом хапає жертву і починає неспішно її поїдати. Природа наділила комаху не лише такими здібностями. Зустрічається 3-кольорові форми богомолів: зелена, жовта і бура. Спостереження показали, що вони пов'язані з рослинним фоном і допомагають не лише полювати, але й виживати, адже фактично єдиними природними ворогами богомолів є птахи, яким важче вистежувати їх серед схожих за кольором рослин. Богомола практично неможливо помітити – його видає лише рух. Зазвичай ця комаха є неспішною, однак при небезпеці може досить швидко переповзати або ж і перелетіти на відстань до 6-7 м. При нападі на себе, богомол навпаки – розкриває крила, шурхотить ними й клацає ногами, випростується та розхитується, піднімаючи перед собою шипасті передні ноги, намагаючись залякати ворога розмірами.

А хто ж є здобиччю богомолів? Насамперед, це комахи, які шкодять сільському господарству (так, наприклад, деревний богомол за час свого розвитку може поїдати до 25 г різних комах), а також різноманітні корисні комахи, такі, як бджоли, та інші. Але не потрібно думати, що раціон богомола обмежується лише дрібними «харчами» – надзвичайно розвинені слинні залози та шлункова система дозволяє, наприклад, тропічним богомолам ловити та поїдати мишей, пташок, ящірок та жаб. Навіть звичайний богомол середнього розміру в 6 см може вбити 10-сантиметрову ящірку, з'їсти її за 3 години та перетравити за 6 днів і на цей час він «погладшає» у 2 рази! Для людини богомол не становить загрози, однак потрібно остерегатись колючих шипів на передніх лапах, адже ними можна подряпати руки.

Наприкінці літа в богомолів починається «шлюбна пора», яка триває до середини вересня. Самці в цей період активно мігрують у пошуках «партнерки». В цьому їм допомагають краще розвинені, ніж у самок, органи нюху – церки, які у вигляді спеціальних виростів розміщені на кінці тільця. Коли вже ми говоримо про органи відчуттів, не можна не згадати, що богомоли дихають трахеями, у них є два великих фасеточних ока, три простих маленьких ока, а також одне вухо, що знаходиться на грудях. Отже, через незначний час після спарювання, інколи після нього самка поїдає самця, вона відкладає яйця. Процедура відбувається дуже просто: самка спокійно сидить на камені чи стеблині рослини, лише повільно нахилившись уперед. У цей час з яйцекладу разом із яйцями виступає спеціальна клейка речовина, яка формує оотеку – капсулу, яка всередині розділена на перегородки, в кожній із яких знаходиться яйце. Число яєць в кладці богомола може бути різним: від 100 до 300. В оотеці яйця

зимують (можуть витримувати температуру до -18°C), а навесні з них вилуплюються личинки. Природа передбачила, що їм буде потрібно вибиратись з оотеки, а тому все їх тіло вкрите маленькими, спрямованими назад шипами, які допомагають то скорочуючись, то витягуючись, рухатись до виходу з капсули. Після цього починається линька, яка проходить в 4 етапи. Оскільки ростуть богомоли швидко, то вже влітку стають дорослими комахами.

Зрілий богомол живе 55-60 днів. Самці, зазвичай, гинуть раніше, адже після періоду розмноження вони стають в'ялими та перестають полювати. Природа дуже жорстко відміряла час життя комах: навіть за ідеальних умов вони гинуть протягом вересня – залежно від часу народження навесні. Богомолів можна тримати вдома. Для цього найкраще підійде коробка, дно якої необхідно встелити шматками гілок. Середню температуру потрібно підтримувати не нижчою за 22°C , а вологість – 60-70% (для цього можна один раз на день в середину ящика розбризкувати воду). Личинкам дають їжу на другий день після виходу з яйця. Поки личинка не виросте до 3 см, її кормлять дрібними комахами. Дорослих особин живлять живими мухами, сараною та кониками. Однак час життя комах в неволі надто продовжити не вдасться. Завдяки додаванням до корму комплексу вітамінів та амінокислот його можна протягнути на 1-2 місяці, та зрештою природа візьме своє.

Зауважимо, що останніми роками богомоли починають потребувати захисту, адже стають досить рідкісним видом. Насамперед, на це впливає знищення місць проживання комах, розорюються цілинні землі, нищиться дика рослинність, активно використовуються агрохімікати.

Олександр ДУРМАНЕНКО
Фото автора

Богомол (Mantis Religiosa) отримав свою назву завдяки незвичайному зовнішньому вигляду: нерухома поза, легкі похитування головою та складені на грудях тонкі передні ноги – все це дійсно нагадує молитву. Цих комах нараховується близько 2 тисяч видів, живуть вони в Європі, Азії та Африці (а завдяки торговельним кораблям тепер уже й в Америці та Австралії). За рядом ознак богомоли дуже подібні до тарганів. Однак така ламка і тендітна, на перший погляд, комаха є надзвичайно активним самотнім хижаком та й сама її «молитва» є позою мисливця.

ОВЕН

Яскравий Півень точно не дасть прожити весь рік «за накатаною» програмою. В соціальному статусі

У період владарювання Червоного Вогняного Півня – практично кожна людину чекає низка позитивних змін у житті. Щоб рік був по-справжньому хорошим, всім треба буде як слід потрудитися і проявити себе найкращим чином.

виникнуть зміни, а кар'єрна драбина підніме працьовитих Овнів до висот. Правда, від невинуваних ризиків і авантур усе ж доведеться відмовитися.

Овен-чоловік. Фортуна прихильна, проте краще не розраховувати на щасливий випадок. Реалізацію нових планів варто відкласти на потім, зосередившись на підготовці стартового майданчика для вирішального ривка.

Вкрай небажані літні курортні романи. Овнам варто переглянути ставлення до своєї другої половинки – можливо, представники цього знака Зодіаку дуже вимогливі.

Овен-жінка. З самого початку року чекають великі зміни. Щоб знайти щастя в особистому житті, потрібно буде більше уваги приділяти коханій людині, а для тих, хто ще не в парі, не зайвим стане частіше прислухатися до голосу пристрасті.

Здоров'я. Емоційна сторона безпосередньо буде впливати на фізичне здоров'я. Краще поберегтися від нервових навантажень і стресів. Потрібно частіше відпочивати і ретельніше стежити за харчуванням.

ТЕЛЕЦЬ

Найважливішими стануть саме перші місяці 2017 р. У цей період потрібно ставити конкретні цілі та досягати їх усіма можливими способами. У середині року життя буде нагадувати гойдалки. Але залишок року пройде досить успішно.

Телець-чоловік. Рік Півня ідеально підійде для реалізації задуманого, націленого на успіх. Все, що потрібно зробити, – це скласти чіткий план подальших дій і дотримуватися його.

Телець-жінка. Рік виявиться досить сприятливим. Потрібно буде проявити особливу чесність і вірність щодо чоловіка, який зайняв місце поруч із жінкою-Тельцем. Друга половина року пройде під гаслом «робота – понад усе» і, щоб досягти хороших результатів, ухилитися не можна.

Здоров'я. Потрібно уважніше ставитися до свого психічного та фізичного здоров'я.

БЛИЗНЮКИ

Із перших днів 2017 р. треба ретельно переглянути свої особисті взаємини. Емоційна сторона спонукатиме до рішучих дій як на роботі, так і в любові.

Близнюки-чоловік. Квапливість і поспішність може зіпсувати плани. Але й сидіти склавши руки не варто – всього доведеться досягати потом і кров'ю.

Близнюки-жінка. Невпорядкованість особистого життя або невдоволення партнером підкосить психоемоційний настрій. Головне – бути на позитиві і все налагодиться.

Здоров'я. Кістковій системі і суглобам потрібно буде приділити достатню увагу. Також варто поберегти нерви.

РАК

2017 рік буде непростим, сповненим як приємних, так і не зовсім хороших несподіванок. Із перших днів року Півня потрібно почати нове життя, позбувшись від усього, що руйнує.

Рак-чоловік. Щастя чекає в сім'ї та особистому житті. На роботі також будуть гарні дні, які принесуть фінансове благополуччя.

Рак-жінка. Жінки-Раки в 2017 році буквально розквітнуть на очах і будуть купатися в променях любові яскравого Півня. Особливо уважними потрібно бути зі здоров'ям.

Здоров'я. Чужі проблеми не варто приймати близько до серця, як і не вар-

2017 –

то зацикловатися на негативі. І тоді зі здоров'ям буде повний порядок!

ЛЕВ

Незважаючи на те, що Півень не шанує сімейство котятих, до Левів він ставиться із повагою. У 2017 році повернеться не одна чудова можливість для творчості. Все, що потрібно для досягнення задуманого, – це відкинути в бік царську левову ліню і, засукавши рукави, взятися за роботу.

Лев-чоловік. Леви покажуть свою чоловічу міць повною мірою! Але, пропадаючи на роботі, про сім'ю забувати не можна. Леви – сімейні знаки і всього себе присвячують дружині та дітям. Вільні ж представники Левів без суєти зможуть обрати будь-яку «здобич», висловивши щирі почуття і відданість.

Лев-жінка. Левиці будуть отримувати лише посмішки Фортуни. Удача не відвернеться ні на мить, що забезпечить досить продуктивний рік в усіх сферах діяльності.

Здоров'я. Самопочуття буде турбувати лише тих Левів, які не контролюють своє здоров'я. Варто лише зміцнювати свій імунітет, стежити за харчуванням і не перепрацьовувати.

ДІВА

2017 рік гарантує всім появу міцних партнерських союзів. Крім ділових відносин, рік Півня вплине і на особисте життя Дів. Варто відкинути всі сумніви і з головою зануритися у нове життя.

Діва-чоловік. Заручившись підтримкою впливових людей, у Дів вийде впоратися з усіма труднощами, які можуть виникнути.

Діва-жінка. Весь рік пройде під гаслом «будинок-робота, робота-дім». Причому метання між роботою і сім'єю можуть досягти критичної точки. Все буде в порядку, якщо Диви вчасно схаменуться і зможуть впоратися зі своїми емоціями.

Зі здоров'ям у 2017 році все буде в порядку лише в одному випадку – якщо самі не будете байдуже ставитися до свого організму. В кінці року особливу увагу потрібно приділити підтримці імунної системи.

ТЕРЕЗИ

У всіх планах 2017 рік буде чудо-

РІК ЧЕРВОНОГО ПІВНЯ

вим. Все, що потрібно, – це скласти чіткий план і неухильно рухатися до своєї мети.

Терези-чоловік. Представники сильної статі помітно піднімуться кар'єрними сходами. Можливі помилки не зможуть перешкодити успіху. Приклавши максимум зусиль, Терези досягнуть істотних змін у своєму матеріальному становищі.

Чимало **жінок-Терезів** ще на самому початку року отримають радісну звістку про народження нового життя. Самотні дами-Терези можуть зустріти свою долю в іншій країні.

Здоров'я. Якщо Терези зроблять свою роботу таким чином, щоб викроїти час на регулярний відпочинок, – здоров'я буде в порядку. Особливо схильні до проблем очі.

СКОРПІОН

Рік Півня обіцяє Скорпіонам час справжніх змін, які зроблять їх щасливими. З перших днів нового року представники цього свавільного знака складуть план дій і будуть неухильно слідувати йому. Подібна тактика принесе свої плоди.

Скорпіон-чоловік. Початок року може принести проблеми на роботі, однак впоратися з труднощами Скорпіонам допоможуть колеги. Самотні Скорпіони з головою зануряться в романтичні взаємини, а сімейним слід цуратися адюльтеру.

Скорпіон-жінка. Те, чого так довго бажали жінки-Скорпіони, зовсім скоро може здійснитися. Для досягнення своїх цілей прекрасна половина Скорпіонів буде вести нечесну гру. Особливу увагу слід приділити другій половинці.

Здоров'я. Навесні всім Скорпіонам слід поберегтися, вживати більше вітамінів і загартовуватися. Щоб не було проблем зі шлунком, варто переглянути режим і якість харчування.

СТРІЛЕЦЬ

Рік Півня стане періодом викли-

ків і починань. Буде надано безліч можливостей, вхопившись за які, Стрільці зуміють втілити давно заплановані ідеї в життя. Потрібно лише зосередитися на головних цілях і не розпорозуватися на дрібниці.

Стрілець-чоловік. Рік буде непростий у матеріальному плані. Чудовим виходом зі складної ситуації буде виїзд на роботу за кордон. Не можна пускати справу на самоплив. Представникам знаку Стрілець потрібно приділити особливу увагу здоров'ю.

Стрілець-жінка. У взаєминах із коханим чоловіком Стрільцям-жінкам доведеться відступити від вивертів і хитрощів. У просуванні кар'єрними сходами намітяться деякі перешкоди, які потрібно буде перечекаати і спокійно рухатися далі.

Здоров'я. Можливі проблеми зі здоров'ям: вегето-судинна дистонія, мігрень, гіпертонія.

КОЗЕРІГ

Чекає море активності, що допоможе їм завжди бути попереду. Успіх затьмарять плітки заздрісників, але на них не варто зважати. Спокій і впевненість у власному успіху – ось те, що потрібно.

Козеріг-чоловік. У спілкуванні з коханою людиною потрібно проявити терпимість і ніжність. Якщо сильна половина Козерогів буде прислухатися до своєї улюбленої жінки, сварки і непорозуміння поступляться місцем любовної ідилії.

Козеріг-жінка. Одиноким представницям посміхнеться удача у вигляді нового знайомства, яке переросте у щось більше, ніж просто дружні стосунки. Заміжні жінки-Козероги повинні задуматися про те, щоб трохи урізноманітнити своє життя і не заціклюватися на побуті.

Здоров'я. Рік – сприятливий. Не варто лише залишати без уваги хронічні хвороби. Щоб не підхопити сезонні віруси, треба загартовуватися і не забувати про вітаміни.

ВОДОЛІЙ

Радість і удача будуть переслідувати Водоліїв, щедро обдаровуючи

останніх за поступливість і працьовитість. Початок року стане досить значущим.

Водолій-чоловік. Усі – від дружини до начальника – будуть чекати від чоловіка-Водоля якогось відповідального кроку, рішення. Це і багато іншого принесе чимало дискомфорту і навіть створить стресову ситуацію. Кінець року обіцяє приємне відкриття.

Водолій-жінка. Роком чималих труднощів і випробувань стане 2017-й для прекрасної статі знака Водолій. Можлива зрада з боку другої половинки. Розлука з коханим буде важкою, але зірки рекомендують як слід відпочити і з головою зануритися в улюблену справу.

Здоров'я. Складнощі в плані здоров'я слід чекати у тому випадку, якщо представники цього знака перестараються із алкоголем або забороненими препаратами. Також зростає ризик травм.

РИБИ

2017-й стане роком небувалих змін. У їхніх думках будуть роїтися нові плани, ідеї, задуми та проекти. Приємні сюрпризи і несподівані знайомства допоможуть у просуванні кар'єрними сходами.

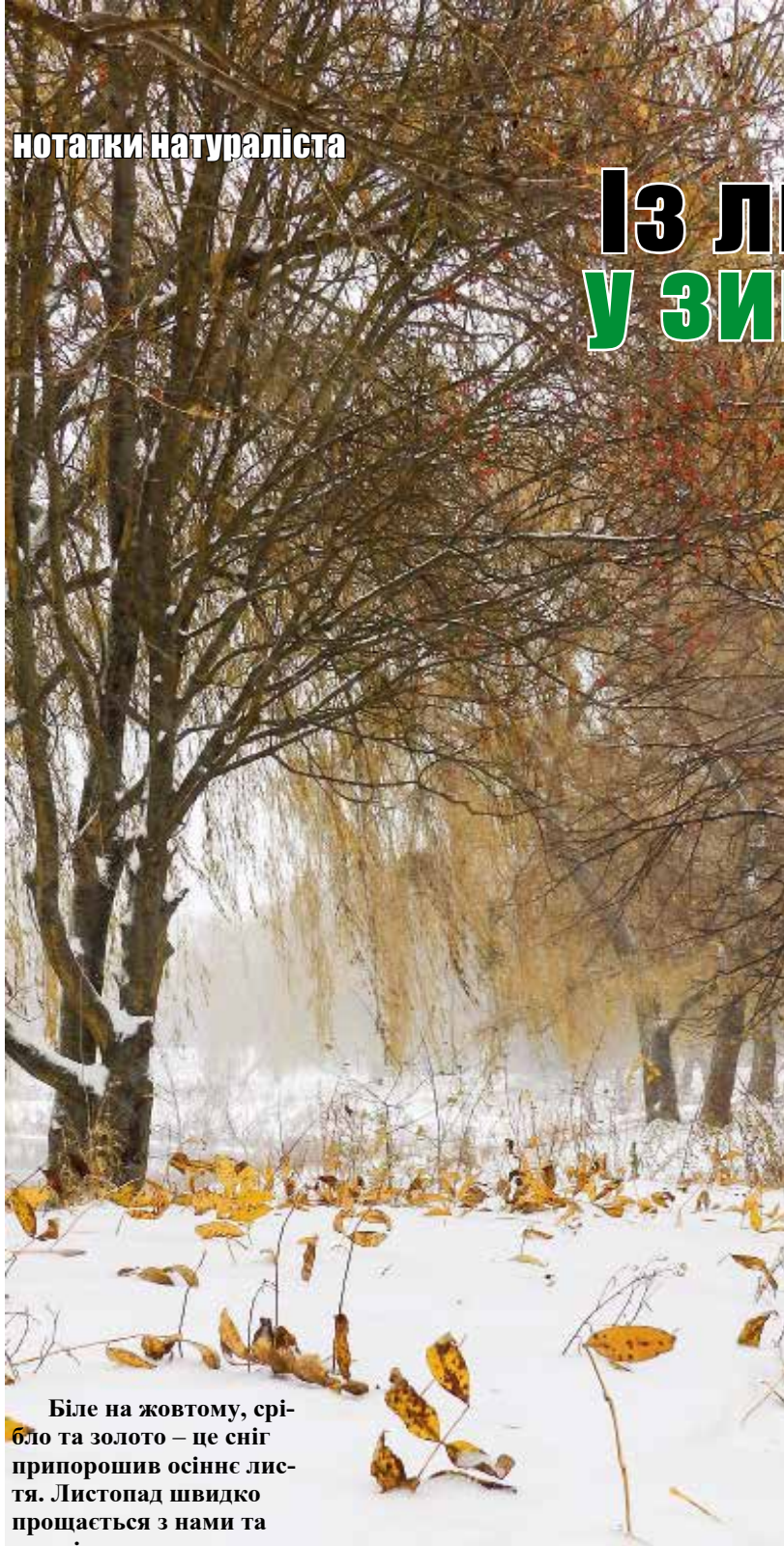
Риби-чоловіки. Усі зміни, які приготував рік Півня, підуть на користь. Рідкісні випробування загартують, а успіх додасть сил для нового стрибка. Увагою жіночої статі Риби точно обділені не будуть.

Риби-жінки. Ідеальний час для дам змінити імідж і образ. Ці зміни повною мірою допоможуть самотнім знайти судженого, а заміжнім – оновити подружні стосунки.

Здоров'я. Незважаючи на гарне самопочуття, варто подбати про органи травлення, особливо на початку року. Від надмірного вживання алкогольних напоїв краще утриматися.

Із листопада – У ЗИМОВУ КАЗКУ

Біле на жовтому, срібло та золото – це сніг припорошив осінні листя. Листопад швидко прощається з нами та зустрічає ранню зиму, яка зненацька прилітає в суботню ніч та на ранок розмальовує все білим. Білосніжний ранок недовго милує око – декілька годин – і все стає сумним і черно-білим. Сніг тане, розпорошує свою красу та перетворюється на калюжі. І найбільше сумують при цьому діти, які думками вже на гірках та ковзанках...

А природа готується потрохи до справжньої зими: порожньо на полях, тихо в лісі. Голі дерева, сірі кольори, ледве де мигне плямка яскравого листка чи осіння квітка.

Назва – листопад, чудово відображає все ество останнього осіннього місяця. На початку його – ясної днини, можна безкінечно спостерігати, як то золотими плямками, а то й золотаво-червоним потоком на тлі синього неба зриває вітер із дерев листя, що лине до землі. Кленові листки плавно вальсують та поволі опускаються, каштанові – різко завалюються на бік, а верби розкидають дрібні мідяні бляшки.

Назва місяця походить від латинського «новем», «новембер» (дев'ятий), яке трансформувалось у російське «ноябрь», адже колись це й справді був дев'ятий місяць у календарі. А одвічною слов'янською назвою

місяця був «грудень», від «груда» – шматок замерзлої землі, які морози збивали в шматочки-грудки та розкидали по узбіччях доріг. Саме в такому значенні слово «грудень» зустрічається на початку XV сторіччя в літописах. А з XX ст. за 11-м місяцем закріпилась усім нам звична назва – «листопад», який до цього вважався десятим місяцем. Різноманітними були й інші назви його: куцень – за короткі дні, листогній, напівзимник, присмерки року. Ось таких пригод зазнали назви двох останніх місяців у році. Мабуть, і не дивно, адже й справді тісно пов'язані між собою листопад-грудень. Та й важко побачити, коли один переходить в інший.

Листопад відкриває ворота зимі. Це помітно й за святами – вони не дуже веселі та всі пов'язані з приходом холодів. Згадаймо деякі з них.

8 листопада – Дмитра. Цим днем завершувався вигін худоби на пасовиська, господарі розраховувались із пастухами, а ті урочисто святкували завершення сезону та «канікули» – аж до весни.

14 листопада – Кузьми та Дем'яна, більш відоме як курячі іменини – день зустрічі зими, яка за старим стилем розпочиналась цього дня.

21 листопада – Михайла. «На білому коні Михайло приїжджає» – саме так народ казав про цей день, а ще й так: «З цього дня зима стає на ноги».

Ось такими очікуваннями й завершувався листопад: побоювались морозів, снігів, що часом замітали хату мало не по самі вікна, переметених доріг... Але все одно настроїй був особливим, адже новорічні свята недалеко: спочатку Новий рік несе сподівання, що все буде краще, ніж раніше, а там і Святий вечір, і Різдво, і Старий новий рік – об'єднують родину за столом, дарують радість із гостинцями, зігрівають теплом.

Олександр ДУРМАНЕНКО
Фото автора

Притча про Сонячне дерево

Послало сонечко свій найсвітліший промінчик у темний хвойний ліс. Деревця його відразу помітили і жадібно до нього потягнулися своїми гілками.

Здивувався промінчик і питає у дерев: «Якщо ви світло любите, що ж ви завжди в темряві? Сонечко дивується, куди ви його світло ховаєте?»

Відповідають дерева промінцеві: «Ми зберігаємо світло сонечка в голках, адже їм зиму довгу зимувати, ось і збирають вони світло та тепло».

Промінчик знову запитує: «Чому ж ваша хвоя не світлішає від світла сонячного, чому вона темною залишається?»

Деревця відповідають промінцеві: «У нас тільки молоді голочки світяться. Це на початку літа буває, поки вони можуть мати безтурботне життя, можуть радіти. Але ми їх квапимо, щоб дорослішали швидше, – зима сувора чекати не стане. Ось вони світло сонечка вбирають, хвоїнки свої в товсту щільну шкірку закутують та ще поверх неї, ніби непроникним плащем, сизим восковим нальотом покриваються, щоб не страшні їм були морози та урагани. Тому до середини літа вони вже темніють».

Промінчик вимовив із сумом: «Як шкода, що серед вас немає дерева, чия хвоя завжди залишалась би світлою: і взимку, і влітку. З цим деревом у лісі відразу б посвітлішало».

Попрощався промінчик з деревами і до сонечка повернувся. Вислухало його сонечко і каже: «Знаю я, промінчику, що робити. Попрошу я Матінку-природу посадити в хвойному лісі насіннячко сонячного дерева. Ти, промінчику, будеш його рости і захищати, від твоєї турботи багато залежить. Дивись, не лінуйся, а потім мені про все розкажеш».

Виконала Матінка-природа прохання сонечка і посадила в хвойному лісі маленьке буре насіннячко. Скоро проросло зернятко в деревце. Стало деревце рости не днями, а годинами, й швидко обігнало інші дерева. Промінчик від нього ні на хвилику не відходив – і вирости у деревця з кожної гілочки пучки світло-зелених промінців. Хвоя в пучках світла, м'яка, ніжна, оксамитова.

Радіє промінчик: «Нарешті світле деревце вирости».

Звик промінчик до деревця, полюбив його, цілими днями пестив і лоскотав його. Від цього все деревце ніби світилося. На ніч промінчик за гору йшов, а деревце солодко засинало, обігрите за день любов'ю і світлом свого друга. Вранці промінчик знову поспішав до свого деревця. Настала осінь. Хвоя деревця стала ніжно-золотистою.

Промінчик не міг стримати щастя: «Мое деревце з кожним днем усе більше на сонечко стає схожим! Буде тепер у хвойному лісі золота цяточка».

Але раптом сталося жахливе: якось вранці прилетів промінчик у ліс, а деревце його стояло голе. Подивився промінчик на землю – і побачив на ній сонячний килимок із золотих хвоїнок. Заплакав промінчик: «Що ж я наробив, прогледів деревце, не помітив, як воно захворіло. Що ж я сонечку скажу?»

А сонечко тут як тут. Посміхається промінцеві: «Не плач, я все вже знаю. Коли Матінка-природа на моє прохання сонячне насіннячко в землю посадила, вона повідала мені його таємницю. Це деревце незвичайне. Воно так сонечко любить, що не може жити без нього: вночі, як тільки ви, промінчики, ховаєтеся, деревце теж засинає і завмирає, навіть рости перестав, на відміну від ялин і сосон. Взимку ж воно спить міцним сном, тому і скидає на зиму своє листя-хвою. Навесні, промінчику, ти знову побачиш своє деревце в красивому і світлому вбранні».

Промінчик сполошився: «Як же наше деревце зиму сувору переживе без хвої?»

Сонечко відповіло: «У нього ж є один промінчик! З таким другом сонячному деревцю не страшна навіть люта зима».

Так усе і вийшло, як сонечко пообіцяло. Настільки крихке на вигляд деревце безтурботно пережило люту зиму і до весни знову покрилося надзвичайно м'якою і ніжною хвою. Промінчик був щасливий.

Так з'явилася на землі модрина – найсвітліше дерево з усіх хвойних. Там, де ростуть ці дерева, ніби відбиток світла лежить, навіть у негоду, коли сонечко за хмарами. А прозора-повітряні крони модрин схожі на небесно-зелені хмарки.

Якось одного разу засумувало сонечко, дивлячись із небес на хвойний ліс: «День у день освітлюю я його своїми променями, а ліс все одно темний. Ось листяні ліси світло моє зберігати вміють. Направлю я свій промінчик до хвойного лісу. Нехай запитає у дерев, куди вони моє світло ховають».

**Наш передплатний
індекс: 89631**

Фотоколаж Олександра ДУРМАНЕНКА

Посміхнись

Третій день лежу під ялинкою, ніяк не второпаю – невже такий подарунок нікому не потрібний?

***

Телефонне опитування, проведене вранці 1 січня, дало такі результати: 2% опитаних відповіли «так?»; 3% – «алло?»; решта 95% не змогли відповісти.

Пішли дві блондинки в ліс по ялинку. Годину йдуть, другу... Одній набридло, вона й каже:

– Усе, Юлю! Рубаймо першу ліпшу ялинку, навіть якщо вона не прикрашена!

***

– Із Новим роком! Як минув старий?

– І добре, й зле.

– А що добре, що зле?

– Теоретично все добре, а практично – все зле.

***

Телефоную кумі:

– Не хочеш зайти до мене на чай?

– Ти якось дивно вимовляєш слово «коньяк».

***

Новий рік:

– Треба зателефонувати мамі, скажати, де я:

– Алло, мамо, де я?

***

П'ятачок прийшов до Вінні Пуха зустрічати Новий рік.

– От тобі, Вінні, подарунок — стільниковий телефон.

– Ну, спасибі, друже!

Наступного дня Вінні Пух зустрічає П'ятачка.

– Ти що мені вчора подарував?

– Стільниковий телефон.

– Я його три години колупав, телефон зламав – ні стільника, ні меду!

***

– Кицю, що тобі подарувати на Новий рік?

– Ой, любий, я навіть і не знаю...

– Гарязд, тоді даю тобі ще рік на роздуми.

***

Жидівський Дід Мороз:

– Здра-астуйте, діточки... Купуйте подаруночки!

***

Йде якось чоловік по вулиці, раптом бачить – у калабані жінка сидить:

– Чого ж це ви в калабані сидите?

– А, може, я Снігуронька?! А, може, я розтанула?!

***

Чи ви впізнаєте в підсудному лю-

дину, що вкрала вашу автівку? – запитує суддя потерпілого.

– Пане суддя, після промови адвоката я не впевнений, чи взагалі мав автівку.

***

31 грудня. Чоловік ставить стільчик і накидає зашморг із мотузки на люстру. Раптом розчиняються двері й увалюється п'яний Дід Мороз. Хлюпається на диван, дивиться на бідлачку й запитує:

– Що це ти там робиш?

– Та от, життя – жах, не можу я більше, набридло! Вирішив ось...

Дід Мороз каже:

– М-на?.. Ну раз ти вже на стільчику, то розкажи віршику, чи що...

